

**UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno**

Postoje společnosti k fyzickým i psychickým trestům dětí

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Alena Plšková**

**Vypracovala:
Libuše Hrozková**

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Postoje společnosti k fyzickým i psychickým trestům dětí“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně, dne 18.04.2010

.....
Libuše Hrozková

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Aleně Plškové za vstřícné jednání a velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Libuše Hrozková

OBSAH

ÚVOD	2
1. Historie užívání trestů	4
2. Výchova	6
2.1 Způsob výchovy	7
2.2 Možné nástroje výchovy	8
2.3 Výchovný styl, výchovné řízení	9
3. Trest	13
3.1 Funkce trestu	13
3.2 Tělesný trest	13
3.3 Psychický trest	20
3.4 Srovnání účinků fyzického trestání s trestáním psychickým	21
3.5 Posttraumatická stresová porucha	22
4. Navrhovaná změna zákona o rodině	24
5. Vztah sociální pedagogiky k výchově	27
5.1 Rodina jako sociální instituce	27
6. Praktická část	30
6.1 Průzkumné úkoly a stanovení hypotéz	30
6.2 Interpretace výsledků	32
ZÁVĚR	48
Resumé	51
Anotace	52
Seznam použité literatury	53
Seznam příloh	56

ÚVOD

V zákoně o rodině najdeme vymezení rodičovské odpovědnosti, dle které rodiče řídí jednání svého dítěte a vykonávají nad ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje. Mají právo užití přiměřených výchovných prostředků a to tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a jakkoliv ohroženo jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj.

Tato zákonná úprava dává rodičům určitou volnost, během které se sami rozhodnou, jakým stylem budou své děti vychovávat. Zda v určitých situacích užijí přiměřený trest, či situaci budou řešit jinak, např. domluvou, výtkou, apod. V praxi se setkáváme s několika výchovnými styly, o nichž se zmíním v následujících kapitolách. Styly se od sebe navzájem liší a to právě přístupem rodičů k výchově dětí.

V době psaní bakalářské práce čekáme s manželem narození miminka. Již dnes si představuji, jací budeme rodiče, zda výchovu zvládneme dle našich představ.

Sama jsem zažila výchovu velmi mírnou, i když v určitých okamžicích přišel i nějaký ten trest. Zpravidla se však jednalo o mírné a spíše symbolické tresty a to jen v případech, kdy jsme s mladší sestrou zlobily a nebyly k uklidnění. Pokusím se udělat vše proto, abych ve stejném stylu vychovala i naše dítě.

Již v úvodu této bakalářské práce chci projevit svůj vlastní názor, dle kterého nejsem absolutním odpůrcem užívání mírných fyzických trestů. Uvědomuji si však, že je třeba vždy trestat úměrně věku, provinění a dítě si musí být vždy vědomo, že trest, který přichází, je za porušení určitých pravidel, avšak jej samotné máme stále rádi. Celou výchovu tedy budu stavět na vzájemné komunikaci, a pokud budu muset užít nějaký trest, věřím, že to bude jen v těch nejnnutnějších případech.

Cílem mé bakalářské práce – „Postoje společnosti k fyzickým i psychickým trestům dětí“ je vymezení pojmu výchova, seznámení čtenáře s výchovnými styly a možnými nástroji výchovy. Dále se budu zabývat výčtem různých druhů trestům a to ať fyzických či psychickými, přičemž bude mou snahou upozornit čtenáře na tenkou hranici mezi trestáním dětí a týráním dětí.

Stěžejním bodem práce, tedy hlavním cílem, bude provedení vlastního průzkumu – zjištění názorů občanů na fyzické či psychické tresty dětí. Tento průzkum bude proveden formou dotazníkového šetření mezi dospělou populací, která již má zkušenosti s výchovou dětí. Dotazník bude zjišťovat obecné postoje občanů k užívání těchto trestů, využívání těchto trestů při výchově vlastních dětí a dále to, zda osoby byly při výchově vlastních dětí inspirovány výchovou, kterou sami zažily „na vlastní kůži“, tedy výchovou v orientační rodině. V neposlední řadě se dotazníkové šetření zaměří na názory občanů na navrhovanou legislativní změnu českého práva, tedy na zakotvení zákazu užívání fyzických trestů.

Uvědomuji si, že moje práce nevystihuje a ani nemůže vzhledem k rozsahu bakalářské práce vystihovat celou problematiku týkající se užívání či neužívání fyzických a psychických trestů při výchově dětí. Měla by však sloužit jako určitý základ, tedy vstup do dané problematiky, proto byla zaměřena na vysvětlení základních pojmů a souvislostí týkajících se výchovy dětí. Dále se zaměřila na zjištění aktuálních postojů společnosti k fyzickým i psychickým trestům dětí, které se však postupem času mohou výrazně měnit.

1. Historie užívání trestů

„Ohlédneme-li se do historie, zjistíme, že tělesné tresty byly v širokém měřítku používány například v Řecku, Římě, Egyptě či Izraeli a jejich hlavním zamýšleným cílem bylo zajistit a udržet disciplínu. Způsoby trestání se pochopitelně v jednotlivých civilizacích a kulturách lišily, nicméně našli bychom i některé „univerzální“ tresty, kterými bylo kupříkladu šlehání bičem nebo bití holí. Některé státy se staly pověstné používáním zvláště krutých tělesných trestů. Mezi takové patřila i Sparta, kde se používaly velmi často těžké tresty jako součást výchovy vojáků (tresty měly posilovat nejen tělesnou zdatnost, ale také sílu vůle a schopnost sebeovládání). Ačkoli nám se dnes takový přístup může jevit jako poněkud extrémní, tehdy byly tělesné tresty považovány za nejběžnější typ lehčího potrestání. Tento přístup k nim převzala i středověká Evropa, podporována navíc i postojem středověké církve k lidskému tělu, kdy bičování bylo běžně považováno za posilování sebeovládání. Také proto do jisté míry zdomácněly tělesné tresty ve školách, ježto byly v minulosti velice úzce s církví spjatý.“ (Lovasová, Schmidová, 2006, s. 5)

Nicméně je nutno podotknout, že tělesné tresty nebyly užívány zcela nekriticky. Už v 11. století sv. Anselm (/1033 – 1109/ scholastický filozof a arcibiskup z Canterbury) veřejně vystoupil proti krutému zacházení s dětmi. Postupem času také další myslitelé, jako např. Roger Ascham (/1515 – 1568/ - anglický humanista a myslitel), ve svých dílech často kritizovali iracionální způsoby, jakými byly v jejich době děti trestány. Nelze opomenout ani anglického filozofa Johna Locke (/1632 -1704/ – britský filozof), jehož myšlenky o výchově byly údajně jedním z hlavních motivů vedoucích polské zákonodárce k zákazu tělesných trestů ve školách v roce 1783. (Lovasová, Schmidová, 2006, s. 5)

„Co se týče postavení dítěte ve společnosti, to bylo většinou odvozeno od vztahu mezi dítětem a dospělým, který byl dříve mnohem více než dnes založen hlavně na moci a převaze dospělého.“

Zhruba od 15. století pod vlivem humanismu a renesance se společnost začala postavením dětí ve společnosti více zabývat, přičemž pochopitelně narážela také na

problematiku tělesných trestů. Ty byly v rámci rodiny nadále považovány za akceptovatelné, ovšem už ne tolik tolerované například ve vzdělávacích institucích. V našich zemích bylo tělesné trestání dětí ve školách zakázáno od roku 1867, nicméně dodržování tohoto zákazu nebylo nikterak striktní. Až do 1. poloviny 20. století byl tělesný trest nedílnou součástí výchovy, která byla hodně autoritativní. Teprve po druhé světové válce se naše společnost více orientuje na demokratizaci rodiny a na ochranu práv dětí. Jsou schváleny hlavní dokumenty jako Deklarace práv dítěte (přijata Spojenými národy v roce 1959) a Úmluva o právech dětí (přijata OSN v roce 1989)“.
(Lovasová, Schmidová, 2006, s. 5 - 6)

2. Výchova

V Pedagogickém slovníku najdeme pod pojmem výchova následující vysvětlení: „výchova – proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 345) Jedná se o působení užívající určitých výchovných prostředků a metod, založených na zkušenostech, tradici, případně i na vědeckých poznatcích. (Čáp, Mareš, 2007, s. 247)

Různá pojetí výchovy byla ovlivněna zejména sociokulturními podmínkami, odlišnými koncepcemi pojetí člověka, akcentací jednotlivých stránek výchovného procesu, apod. Zatímco někteří autoři chápou výchovu jako plně řízený proces ovlivnění nehotového člověka pedagogem nebo institucí, naplněný snahou podřídít jej normám společnosti, ale i normám instituce apod. (např. G.A. Lindner, R. Hubert, J. Leif), jiní zdůrazňují úlohu samotného vychovávaného jako subjektu vlastního formování a zvýrazňují podíl osobnosti na vlastním utváření (např. J.J.Rousseau, J. Dewey, E. Key a další). Jiní autoři zase vychází při vymezení výchovy z interakce mezi pedagogem a žákem (např. D.S.Peter, G. Mialaret). (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 345)

Výchovné podmínky

Jak již bylo výše řečeno, každý jedinec je jiný. Při výchově se setkáváme s:

- **Vnitřními podmínkami výchovy**

Těmito podmínkami rozumíme věkové a vývojové zvláštnosti jedince, jeho osobnost, psychiku, stav nervové soustavy

- **Vnějšími podmínkami výchovy**

Ty zahrnují rodiče, školu, různé organizace, četbu, televizi, přírodní prostředí (podnebí, počasí), kulturní, společenské prostředí, apod.

2.1 Způsob výchovy

Termín způsob výchovy, případně výchovný styl, vyčleňuje z vysoce složitého souboru výchovných procesů klíčové momenty. Jedná se zejména o emoční vztahy dospělých a dětí, jejich způsob komunikace, velikost požadavků na dítě, způsob jejich kladení a kontroly. Projevuje se také volbou výchovných prostředků a způsobem reagování na ně. (Čáp, Mareš, 2007, s. 303)

Dle Čápa je způsob výchovy ovlivňován třemi skupinami podmínek ve vzájemné interakci.

Jedná se o:

1. osobní vlastnosti a zkušenosti vychovávajících,
2. vlastnosti a zkušenosti vychovávaných dětí, jejich chování a působení na dospělé, kteří se snaží je vychovávat,
3. společenskohistorické podmínky od ekonomických a kulturních až po výchovné tradice země, doby, rodiny, atd. (Čáp, 1996, s. 167 - 168)

Silně působí zkušenosti dospělého s výchovou, kterou sám zažil jako dítě v rodině. Běžné jsou dle Čápa případy, kdy rodič bere jako samozřejmou a jedinečnou formu výchovy, která byla v jeho rodině. Jedná se o napodobování bezděčné, nevědomé, v některých případech i více nebo méně uvědomělé, až programové. Tím se podporuje značná setrvačnost ve způsobu výchovy v rodině. Na druhé straně však často dochází k tomu, že rodič bere svého rodiče za negativní model a snaží se vychovávat zcela jinak, ušetřit děti toho způsobu výchovy, s kterým má bolestivé zkušenosti. Tak dochází v některých případech k tomu, že dospělý vychovávaný kdysi autokraticky (se silným řízením a záporným emočním vztahem) upadá do opačného extrému liberální výchovy (která se vyznačuje slabým řízením), popřípadě se osciluje mezi oběma krajnostmi (rozporné řízení). (Čáp, 1996, s. 168 - 169)

Způsob výchovy není neměnný. I když bývá poměrně stabilní, může se v čase, zejména v souvislosti se situací v rodině měnit (např. zralost rodičů, jejich vzájemné vztahy, ekonomická situace v rodině). Děti, jak uvádí Čáp, nejsou jen pasivními objekty

výchovného působení. Reagují na požadavky a chování dospělého a tím opět ovlivňují další chování rodičů. V lepším případě si dospělý bere z chování dítěte zpětnou informaci, zamyslí se nad tím, jak postupoval, zda jeho postup vedl či nevedl k zamýšlenému cíli, zda může postupovat i nadále stejným způsobem či musí najít jiný způsob, jiné metody výchovy. V opačném případě sociální interakce a komunikace dospělého s dítětem neprobíhá takto konstruktivním způsobem. Dospělý pouze přijímá reakci dítěte jako událost uspokojující, nebo neuspokojující. (Čáp, 1996, s. 169)

Čáp také zjišťoval, čím je determinován způsob výchovy. Proč některý otec či matka má kladný emoční vztah k dětem, kdežto jiný ho má záporný. Uvádí, že zkušenosti z praxe a rozbor kasuistik často podporují názor, dle kterého způsob výchovy, kterého užívá určitý rodič, je projevem jeho způsobu života, jeho životních názorů a postojů, závisí na jeho osobních vlastnostech a zkušenostech a to zvláště na zkušenostech z výchovných situací v jeho předchozím vývoji. Jinak se k dítěti chová cholerik a jinak flegmatik, jinak ten, kdo prošel výchovou přísnou a jinak ten, kdo měl mírné rodiče. Jak už bylo řečeno výše, mnozí dospělí bezděčně, nebo i záměrně pokračují v tom způsobu výchovy, který na ně působil v dětství, někteří se záměrně snaží vyvarovat některých momentů ve výchově, které pociťovali jako frustrující. Je také dobré vzít v potaz, že na způsob výchovy dětí silně působí i prostředí, např. matka předškolního dítěte je ovlivněna sousedkami a lidmi v parku, kteří jsou svědky jejího řešení výchovných situací. (Čáp, 1990, s. 112)

2.2 Možné nástroje výchovy:

Možné nástroje výchovy si můžeme rozdělit na:

- **pozitivní** (odměny, pochvaly) – mají podporovat žádoucí činnost, je vhodné využívat více pozitivní než negativní nástroje výchovy
- **negativní** (tresty, kritika) – mají odrazovat od opakování nežádoucí činnosti

Pozitivní i negativní výchovné nástroje by měly být vždy voleny s ohledem na osobnost a individualitu dítěte, jeho věk, rozumové schopnosti, typ prohřešku, závažnost a novost nebo opakovanost prohřešku.

Odměny a tresty

Jedná se o nejpoužívanější a nejstarší prostředky výchovy, které vedou k modifikaci chování. Zatímco odměňované reakce činnosti posilují, a proto se vyskytují častěji, trestané slábnou. Trest je záporný podnět nebo jejich souhrn, situace vyvolávající nelibost či bolest. V některých případech se však fixují (např. trest jako jediná pozornost věnovaná deprivovanému dítěti), neodměňované vyhasínají. (Hartl, Hartlová, 2000, s. 367, s. 628).

Jak uvádí Čáp a Mareš, trest je přijatelný pouze za předpokladu, že dítě z chování dospělého a z jeho emočních projevů chápe: „Odsouzení se týká mého konkrétního chování nebo činu, ne mé osoby. Nedošlo ke ztrátě sympatie, lásky, důvěry, pomoci dospělého ve vztahu k dítěti. Dospělý nepovažuje dítě za nenapravitelně špatné.“ (Čáp, Mareš, 2007, s. 257)

Dle názoru Dobsona děti nejlépe prospívají v prostředí lásky a rozumně uplatňované a důsledně dodržované kázně. Povolnost ve výchově dětí zpravidla nepřináší žádný užitek. Pokud rodiče kázeň vyžadují správně a s láskou, přinese to dobré výsledky. Jak však lze očekávat, není to zadarmo. Tento přístup vyžaduje odvahu, důslednost, přesvědčení, píli a nadšené úsilí. (Dobson, 1997, s. 8)

Jelikož je bakalářská práce zaměřena po postoje veřejnosti k fyzickým a psychickým trestům dětí, budu se v následujících kapitolách věnovat pouze tzv. negativním nástrojům výchovy.

2.3 Výchovný styl, výchovné řízení

Výchovný styl

Jedná se o souhrn záměrných i spontánních způsobů chování vychovatele k vychovávanému. Obvykle se uvádějí: autoritativní výchova, liberální výchova, demokratická výchova. Novější klasifikace výchovných stylů, které vycházejí z empirických výzkumů (zejména rodinné výchovy), je zařazují dle několika

nezávislých dimenzí, např. cirkumflexní model užívá dvě (láska – hostilita, autonomie – kontrola). Jiné modely uvádí oproti předcházejícímu vyšší počet dimenzí. Tato klasifikace pak umožňuje popis nevhodných a pro dítě škodlivých stylů výchovy, jakými jsou např. výchova rozmazlující, zavrhuje, nadměrně ochraňující, perfekcionistická, nedůsledná, případně zanedbávající, týrající nebo zneužívající dítě. (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 347)

Každá rodina užívá při výchově svých dětí, ať již nevědomě či záměrně, určitý rodičovský výchovný styl. Jedná se o přístup rodičů k dítěti, jejich vzájemného vztahu a kladení nároků či požadavků na nezletilého.

Jak uvádí Prekop, pro dítě je důležité vědět, že rodiče jsou ve výchově zajedno. Jako první by tedy měly být sladěny rodičovské výchovné metody mezi samotnými rodiči. Rozdíly v nich by neměly být příliš velké, v opačném případě je nutné se domluvit na jejich sblížení. (Prekop, 2001, s. 33)

Výchovné řízení

Čáp a Mareš popisují možné přístupy rodičů při výchově jejich dětí. Jedná se o následující výchovná řízení:

Silné výchovné řízení, vysoký komponent požadavků a nízký komponent volnosti

Při tomto výchovném řízení má dítě z rodičů strach a to zejména z jejich křiku a trestů. Tresty, ať již tělesné, nebo psychické jsou přísné a v krajních případech mohou přecházet i do týrání dítěte. Dítě se chová bázlivě, zakřiknutě, bojí se doma říci o špatné známce, apod. Typická je přehnaná kontrola dítěte, rodiče dítěti nevěří. Rozhodují za dítě, bez ohledu na jeho motivy a názory. Udržují dítě v nesamostatnosti a nezralosti.

Slabé výchovné řízení, nízký komponent požadavků a vysoký komponent volnosti

Rodiče na dítě nekladou téměř žádné požadavky, ať již se jedná o kázeň, plnění školních povinností, domácích prací, apod. Chybí kontrola plnění požadavků nebo je

nedostatečná. „Dítě si dělá, co chce“, rodiče mu nejvýše domluví, spokojí se se slibem nebo výmluvou, ale splnění slibu již dále nekontrolují.

Rozporné výchovné řízení

V rodině se při výchově vyskytují jak znaky silného, tak i slabého řízení. Může se vyskytovat ve dvou formách a to buď rozpor v řízení jednoho z rodičů (př. rodič se dlouhodobě nezajímá o školní prospěch dítě, ponechává mu volnost, ale v případě stížnosti ze školy začne křičet, přísně trestat) nebo rozpor mezi otcem a matkou (jeden z rodičů je velmi přísný, druhý naopak povolný, chrání dítě, omlouvá je před přísnějším rodičem).

Střední výchovné řízení, střední komponent volnosti bez vysokého komponentu požadavků

Rodina klade na dítě přiměřené požadavky. Jejich plnění se kontroluje taktní formou, bez urážení dítěte. Dítě převzalo roli odpovědného člena rodiny, který má své vlastní úkoly a povinnosti, jejichž plnění považuje za samozřejmost. (Čáp, Mareš, 2007, s. 323 - 324)

Podmínka zdravé výchovy dětí je spokojenost rodičů, opírající se o manželskou soudružnost. Pokud si rodiče vzájemně rozumí, přistupují k výchově dětí shodným stylem a volí přiměřená výchovná opatření. Jak uvádí Čáp, je možné rozlišit několik **stylů výchovy**:

- 1. Autokratický (autoritativní či dominantní)** - vychovatel sám nejlépe ví, co dítě potřebuje. Hodně rozkazuje, hrozí a trestá, na přání dítěte se moc neohlíží, jeho iniciativu nesnáší a samostatnost nepřipouští.
- 2. Liberální, vyznačující se slabým vedením a řízením** - vychovatel se o výchovu dítěte moc nestará, vede je málo nebo vůbec ne, neklade nějaké zřetelné požadavky, a pokud nějaké vysloví, obvykle jejich plnění stejně nekontroluje.

- 3. Sociálně integrační (demokratický)** - vychovatel má celkem jasno o cílech svého výchovného působení, avšak dává méně příkazů a více podporuje iniciativu dítěte, působí spíše příkladem než tresty a zákazy. Předkládá návrhy, je schopen dát dětem vybrat mezi několika možnostmi. Je přístupný diskusi a má pochopení pro individualitu. (Čáp, 1990, s. 105)

Každý z výše uvedených výchovných stylů vytváří u dětí odlišný způsob chování a prožívání. Nejpříznivější pro zdravý vývoj dítěte je styl demokratický. Ponechává dítěti přiměřenou volnost, klade nezbytné meze a spíše vysvětluje, než trestá.

Dílčí závěr

Z této kapitoly vyplývá, že způsob výchovy v dané rodině je vždy ovlivněn jak osobností vychovatele, tak osobností vychovávaného. Dalším faktorem, který výchovu silně ovlivňuje, jsou společenské podmínky, tedy prostředí, zvyklosti, ve kterých daná výchova probíhá. Rodiče při výchově svých dětí užívají nejrozmanitějších prostředků, ať již se jedná o formu odměn či formu trestů. Jak bylo výše uvedeno, zatímco odměňování dětí (ať již ve formě slovních pochval či věcných předmětů) posiluje žádoucí chování, trestání dětí má za účel eliminaci nežádoucího jednání.

Dále byly v různých rodinách definovány určité výchovné styly, tedy způsoby, jak rodiče působí na své děti. Jedná se zejména o způsob kladení požadavků na dítě, zadávání úkolů a způsob kontroly jejich plnění. Zatímco je prokázáno, že určité výchovné styly neprospívají na rozvoj dítěte, stále se můžeme v určitých typech domácností s těmito výchovnými styly setkat. Při výchově dětí je nutné brát na dítě ohledy, ne mu pouze přikazovat co smí, co nesmí. Je nutné, aby jej rodiče brali jako rovnocenného člena rodiny.

3. Trest

V Pedagogickém slovníku najdeme pod pojmem trest následující vysvětlení: "Trest - jedna z forem negativního motivačního působení na žáka ve škole i doma. Jde o záměrně navozený následek toho, že žák špatně splnil nebo nesplnil uložené požadavky." (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 316)

3.1 Funkce trestu

Jak uvádí Vaníčková, každý trest má 3 funkce a to:

- **Napravit škodu**

Trestání dítěte vyžaduje vždy rozvahu a klid. Dítě musí plně rozumět svému provinění, a pokud svým chováním způsobilo nějakou škodu, měla by tato škoda být trestem napravena.

- **Zabránit opakování**

Je třeba se vyvarovat užívání trestů, které na dítě nefungují, tzv. neúčinných trestů. Podstata této funkce spočívá na principu učení špatnou zkušeností, tzn., že trest se používá ke korekci chyb.

- **Zbavit viníka pocitu viny**

Jedná se o nedílnou součást trestu. Prožívání pocitu viny je velmi bolestivé, nicméně tvoří jádro trestu. Prožívání viny by tedy mělo být záležitostí krátkou odvislou od důvodu potrestání. Důležité je, aby dospělá osoba dítěti dále nepřipomínala jeho prohřešek, neboť ten by měl být trestem anulován. (Vaníčková, 2004b, s. 34 - 35)

3.2 Tělesný trest

V literatuře se můžeme setkat s různými definicemi tělesných trestů, např. Lovasová a Schmidová jej definují následovně:

- „úmyslné či záměrné způsobení bolesti atakem na tělo pro kázeňský přestupek,

- vždy porušuje tělesnou integritu dítěte,
- zatlačuje dítě k primitivní reakci a brzdí tak vývoj osobnosti,
- zvyšuje pohotovost dítěte k agresivnímu chování,
- vždy je provázen stresem, tj. u facek a ritualizovaných výprasků chybí spravedlnost a srozumitelnost potrestání,
- jako vzorec sociálního chování se ukládá do paměti jako metoda řešení obtížných životních situací a v budoucnu slouží jako návod k jejich řešení.“
(Lovasová, Schmidová, 2006, s.7)

Druhy tělesných trestů

To, jakou formou, či způsobem rodiče své děti trestají je velmi rozmanité. K často používaným fyzickým trestům patří:

- facka,
- pohlavek,
- výprask rukou,
- výprask předmětem,
- výprask na holou,
- různé rány do zad,
- třesení s dítětem,
- odhození,
- štípání,
- tahání za vlasy,
- stání na hanbě,
- klečení, apod.

Tělesné tresty lze klasifikovat podle různých kritérií, např. dle účelu trestu (výchovní x nápravný), podle způsobu provádění (rukou x předmětem). Většina rodičů používá mírnější formu tělesných trestů – zpravidla plácnutí dítěte rukou, nejčastěji po zadečku nebo po ruce. Jiní používají při trestání svých dětí různých předmětů, jako je vařečka, pásek, či jiný předmět. Tyto nástroje používající se k trestání, nemusí mít pouze vykonávací funkci, ale mohou sloužit i jako výstraha, pokud jsou na nějakém místě trvale vystaveny. (Lovasová, Schmidová, 2006, s. 7)

Místy, kam směřují tělesné tresty je hlava, hýždě, ramena, záda. Méně často břicho a žebra. Oblast genitálií bývá při užívání tělesných trestů také ušetřena.

Mezi nejčastěji užívané tresty patří facka. Jak uvádí Vaníčková, facka není jen let ruky vzduchem v krátkém okamžiku života dítěte a rodiče, je to také projev síly a obrovské riziko, že rodič neodhadne správně sílu v ruce, přesné místo úderu na těle dítěte, které může např. ze strachu změnit polohu, a rána tak může dopadnout na velmi citlivé místo a způsobit nejen více bolesti, ale také poškození. Jedná se tedy o projev síly a moci rodiče nad dítětem. (Vaníčková, 2004b, s. 32)

Pro tělesný trest je charakteristické, že:

- „porušuje tělesnou integritu dítěte,
- s přibývajícím věkem dítěte ztrácí na účinnosti a pozbývá svůj smysl, protože odměny i tresty vázané na tělesné pocity vnímají pouze děti ve věku batolete,
- primitivní tresty, resp. tresty na primitivní úrovni zatlačují dítě k primitivní reakci a brzdí tak vývoj jeho osobnosti,
- stejně jako u jiných potrestání je i u něj velmi důležité hledisko jeho spravedlnosti a srozumitelnosti,
- je provázen stresem (jako každý jiný trest), který může u starších dětí nabývat většího rozsahu podle toho, jak vnímají tělesný trest jako ponížení,
- děti, které se učí napodobivým chováním, impresí vzorce sociálního chování, ukládají do paměti tělesné násilí jako metodu řešení náročných životních situací,
- zvyšuje pohotovost dítěte k agresivnímu chování,
- je-li naplněna definice násilí v tělesném trestu, stává se trest týráním dítěte,
- vede k naučenému postoji bezmoci, poslušnosti a podřízenosti,
- opakuje-li se, je rizikem pro odchod (útěk) dítěte od rodiny nebo z ústavu a převzetí zodpovědnosti za další život do své režie,
- opakuje-li se nebo jsou-li tělesné tresty kruté, jsou rizikem pro rozvoj sebepoškozujícího chování“ (Vaníčková, 2004b, s. 33 - 34)

Tradičně se předpokládá, že fyzické tresty působí na děti zastrašujícím způsobem, vyvolávají v nich strach, který vede děti či mladistvé k tomu, aby nepokračovali v nežádoucím způsobu chování. Jak ukazují mnohé zkušenosti a výzkumy, strach však působí jen omezenou dobu. Potrestaný prožívá hlubokou frustraci, spolu se strachem

prožívá ponížení, ublížení, vztek, touhu po pomstě. Tyto emoce vedou dříve či později k agresivním projevům, k chování násilnému, případně přímo delikventnímu. (Čáp, Mareš, 2007, s. 254)

Faktory ovlivňující užívání tělesných trestů

Lovasová a Schmidová rozdělují faktory, které ovlivňují užívání tělesných trestů mezi osobnost vychovatele a osobnost dítěte.

Osobnost vychovatele

Rodiče často vede k nadměrnému tělesnému trestání dětí jejich vlastní emoční problémy a nestabilita (např. vyčerpanost, konflikty v manželství, v práci), které ventilují prostřednictvím fyzického násilí a chování dítěte je využito jako záminka („To je všechno kvůli tobě, protože zlobíš!“). Pro dítě je tato situace velmi nevypočitatelná - situaci nemůže kontrolovat, neboť původ napětí a agrese často leží mimo ně.

Tělesné trestání však může být v některých případech projevem určité psychopatologie trestajícího (poplácávání po zadku s erotickým podtextem, agresivita, anetická osobnost apod.).

Osobnost dítěte

Byly vysledovány určité znaky ve vývoji a v chování dětí, které mohou, za určitých podmínek, zvyšovat riziko, že budou častěji vystavovány fyzickému trestání. V zásadě se jedná o děti, které nějakým způsobem nenaplnují očekávání svých rodičů:

- děti, u nichž byl narušen proces přirozeného připoutání, např. nechtěné dítě, problematický průběh těhotenství, narození dítěte nepreferovaného pohlaví nebo vzhledu,
- děti, vyžadující komplikovanou péči (předčasně narozené děti, děti zvýšeně plačící, špatní jedlíci nebo děti s vrozenou vadou nebo specifickými potřebami, hyperaktivní děti),
- děti, které mají problémy se zvládnutím určitých vývojových stádií (např. nezvládnání základních hygienických návyků, špatná adaptace na školu),

- „odlišné děti“ – tato odlišnost může být jak zjevná (tělesné postižení), tak skrytá (dítě, které je méně inteligentní než ostatní děti),
- děti, které jsou opakovaně bity, mohou svým chováním navenek působit negativisticky, což jen více popudí rodiče k dalším trestům. (Lovasová, Schmidová, 2006, s. 9 - 10)

Rodiče mohou své dítě fyzicky trestat od malička nebo mohou začít až později, typicky v pubertálním období, které je všeobecně považováno za krizové období, jež klade jak na rodiče, tak na děti mnohem větší nároky.

Užívání tělesných trestů a to zejména opakovaně, hrubě a nespravedlivě představuje vysoké riziko pro nebezpečný vývoj osobnosti dítěte. Je tomu tak hned z několika důvodů:

- užívání tělesných trestů učí dítě násilí,
- ničí jistotu pocitu bezvýhradné lásky, bezpečí a přijetí, které jsou základní potřebou dítěte pro jeho vývoj,
- jsou příčinou zvýšené úzkostnosti v očekávání dalších útoků, dochází tak ke snížení kvality života dítěte a prožívání radosti,
- vyvolávají v dítěti zlobu, hněv a vztek, které spouští touhu po pomstě,
- snižují citlivost a soucit,
- učí dítě, že nezasluhuje respekt,
- učí dítě, že násilí jsou projevy lásky. (Vaníčková, 2004a, s. 8)

Nicméně je nutné podotknout, že tělesné tresty užívané rodiči v rámci jejich výchovy dětí nemají pouze jednosměrný tok, ale působí na obě strany. Jejich užívání ovlivňuje jak rodiče trestajícího, tak i druhého rodiče, který je tohoto násilí na dítěti přítomen. (Vaníčková, 2004a, s. 8)

Tělesný trest naplňující podstatu tělesného týrání

Definici, kdy tělesný trest naplňuje podstatu tělesného týrání, poprvé formuloval kolektiv amerických autorů a později byla konsenzuálně přijata Výborem pro práva dětí OSN.

Definice říká: „tělesný trest je tělesným týráním, dochází-li k potrestání za pomoci předmětu, je-li bití směřováno na citlivé části těla (hlava, břicho, oblast genitálií, plosky a dlaně), nebo také tehdy, zůstávají-li na těle po ranách stopy (modřiny, škrábance, ap.).“ (Vaníčková, 2004b, s. 33) Viz. příloha č. 2 (fotodokumentace).

Jak můžeme poznat tělesně týrané dítě?

Je možné rozlišit specifické a nespecifické varovné známky, při jejichž identifikaci je třeba v pracovní verzi myšlenkového pochodu pracovat i s vyslovením podezření na tělesné tresty či dokonce tělesné týrání.

a) Specifické varovné známky

Jsou ty, které můžeme identifikovat přímo na těle dítěte a které jsou jednoznačně prokazatelné. Nejčastěji se jedná o:

- „mnohočetné modřiny různého stáří, neobvyklého tvaru a často umístěné na neobvyklém místě,
- škrábance, rány a pohmožděniny na neobvyklém místě,
- natržený boltec ušní,
- lysinky po vytržených vlasech,
- zlomeniny, spontánně zhojené opakované zlomeniny,
- vyražený nebo ulomený zub,
- poranění měkkých částí dutiny ústní,
- popáleniny,
- vnitřní poranění“ (Vaníčková, 2004a, s. 5)

b) Nespecifické varovné známky

Jedná se o změny v chování dítěte, které jsou vyvolány jednotlivými atakami násilí na dítěti. Jedná se o následující varovné známky:

- „zvýšená úzkost dítěte,
- iracionální strach,
- snížené sebehodnocení dítěte,
- obtíže v sociální komunikaci dítěte,
- obtíže v sociální komunikaci dítěte,
- vyhýbavé chování,
- náhlá ztráta kamarádů,
- neochota a rozladěnost před návratem domů,
- útky z domova, záškoláctví,
- náhle zhoršený školní prospěch,
- používání obranných mechanismů ke zvládnání stresu,
- rozmanité tělesné stesky,
- agresivní chování a šikanování,
- závislé chování“. (Vaníčková, 2004a, s. 5)

Včasnou detekci rizikové rodiny může při svém kontaktu lékař, pedagog, psycholog, sociální pracovník či člen širší rodiny dle přítomnosti některých známek, mezi které patří zejména zablokovaná komunikace v rodině, emocionální chlad, podceňování či přeceňování dítěte, autoritářská výchova, nedostatečná akceptace dítěte a jeho odlišností, nedostatečně formulované hranice, výchova s převahou trestů, nevyváženost mezi sourozenci, nedostatečné sociální dovednosti, nízká kultura chování, závislé chování v rodině či určité návyky, rituály a životní styl. (Vaníčková, 2004a, s. 7)

3.3 Psychický trest

Psychickým trestáním se rozumí odepření dítěti projevů lásky, kladného emočního vztahu. Dále jím můžeme chápat odměřené chování k dítěti, výčitky, vyhrožování apod. Jedná se např. o případy, kdy matka odmítá s dítětem mluvit, dlouhodobě se na něj dívá vyčítavě či přísně. Na první pohled se může někomu zdát, že psychické trestání je mírnější, humánnější než trestání fyzické. Skutečnost je však jiná a psychické trestání není neškodným prostředkem. Mnohé výzkumy a klinické zkušenosti ukázaly, že děti vychovávané pomocí psychického trestání se vyznačují „až příliš silným svědomím“ s pocity viny, hříšnosti, morální méněcennosti. Často se u těchto dětí formuje labilita, popřípadě dochází k psychosomatickým obtížím a neurózám. (Čáp, Mareš, 2007, s. 255 - 256)

Způsoby psychického týrání:

- „odmítání projevů lásky, něhy,
  - nezájem o problémy dítěte, nedostatek komunikace, málo času tráveného společně,
  - nadávky, neoprávněné osočování a obviňování,
  - nadměrné kritizování, "buzerování" za maličkosti nebo neovlivnitelné věci,
  - přemrštěné požadavky na prospěch dítěte a útoky pro jejich neplnění,
  - slovní vyhrožování a zastrašování (např. plánování fyzického násilí, předvádění zbraní a předmětů k fyzickému trestání apod.),
  - nucení k ponižujícím nefyzickým trestům (například přehnaně dlouhé "domácí vězení", čištění podlah zubním kartáčkem, nucení k dojídání jídla apod.),
  - nucení k práci (i domácí) na úkor školní přípravy,
  - zanedbávání dozoru, zejména ponechávání malých dětí bez dozoru,
  - vystavování dítěte rodinným konfliktům, jeho vtahování do role dospělého,
  - odepírání pochvaly a ocenění,
  - přehnané ochraňování, tendence dítě ve všem řídit a kontrolovat,
  - nerespektování názorů dítěte, zákaz se k čemukoli vyjadřovat.“
- (http://www.jakdoskoly.cz/sikana/index.php?s=psychicke_tyrani)

Psychické týrání

Až do psychického týrání dítěte přechází zejména déletrvající užívání výše uvedených postupů – tedy, že rodiče dlouho nedokážou „zapomenout“ na provinění dítěte, případně mu dlouho a opakovaně připomínají jeho čin. (Čáp, Mareš, 2007, s. 255 - 256) Psychické týrání v sobě obsahuje nejen složku aktivní, tj. že se nějaká nepříznivá činnost dítěti děje (jedná se např. o nadávky, ponižování, zesměšňování, nedůvěra, opovrhování, hostilita), ale zahrnuje i to, že se neděje něco, se má správně být. Dopady psychického týrání na dítě jsou různé, vždy záleží na intenzitě, délce trvání a také na jakém vývojovém stupni rozvoje osobnosti k tomuto jednání dochází. Děti na psychické týrání zpravidla reagují stažením do sebe, stávají se ustrašenými, úzkostnými. Jejich sebedůvěra a sebehodnocení je velmi nízké. Jiné naopak reagují spíše agresivně, svým vystupováním provokují dospělé i vrstevníky. U těchto dětí jsou nápadné časté poruchy chování, jako je lhaní, záškoláctví, útoky z domova. (Hanušová, 2006, s. 12)

3.4 Srovnání účinků fyzického trestání s trestáním psychickým

Fyzické trestání narušuje dle Čápa emoční vztah mezi dospělým a dítětem, ponižuje dítě, a tedy působí nepříznivě na jeho sebehodnocení. Je to model agresivního chování a zároveň frustrace pro dítě – což obojí podporuje agresivitu dítěte podle zákonů sociálního učení (učení napodobováním – jedinec přejímá formy chování, názory, postoje, hodnotové orientace a cíle, které chápe jako podstatné znaky svého pozitivního modelu).

Psychické trestání má dle Čápa trvalejší účinek a podporuje vývoj svědomí dítěte, pokud je dítě emočně silně závislé na dospělém, tedy vzniká svědomí spjaté se silnou úzkostí, nejistotou, pocitem viny, hříšnosti, popřípadě se silným neuroticismem. (Čáp, 1996, s. 85 - 86)

„E. Vančurová (1968) zjistila u předškolních dětí, že mírné tělesné tresty při kladném emočním vztahu rodičů k dítěti nepůsobí na osobnost tak destruktivně jako psychické trestání, ve kterém se projevuje záporný, zavrhuující postoj rodiče k dítěti.“ (Čáp, 1996, s. 139)

3.5 Posttraumatická stresová porucha

Posttraumatická stresová porucha se projevuje komplexem psychologických příznaků, které pramení ze zážitku mimořádné traumatické události. Touto poruchou trpí miliony lidí na celém světě, kteří byli vystaveni hrozivé nebo katastrofické události, jako jsou např. mučení, únosy, přepadení, znásilnění, zneužívání v dětství, autonehody, přírodní katastrofy. Obecně lidé nejhůře zpracovávají traumatické události způsobené člověkem, zejména pokud jsou způsobeny záměrně. U přírodních katastrof nebývá postižení osob posttraumatickou poruchou tak časté. Tato porucha se nevyskytuje pouze u dospělé populace, ale může se objevit také u dětí. Mezi nejčastější spouštěče patří zejména sexuální nebo tělesné zneužívání, ztráta rodičů, hrůzy války či katastrof. K obvyklým příznakům (kterými jsou zejména ztráta pozitivních emocí; dotírající se vzpomínky a sny; vyhýbání se; zvýšená psychická a tělesná vzrušivost) se u dětí přidávají potíže s učením, problémy s pozorností a pamětí. Jsou nejisté, úzkostné, nadměrně závislé, někdy naopak útočné nebo sebepoškozující, jindy otupělé a vyhaslé. (Praško et al., 2003, s. 11 - 13)

Léčba Posttraumatické stresové poruchy není jednoduchá.

Pro léčbu i předcházení postižení Posttraumatickou stresovou poruchou je velmi důležitá podpora blízkých lidí. Postižené osobě je nutné nechat prostor k plnému a hlubokému vyjádření žalu, smutku, lítosti i hněvu nad tím, co se stalo. Základní léčbou Posttraumatické stresové poruchy je však psychoterapie. Výrazně může v léčbě pomoci užívání léků. O této léčbě však vždy musí rozhodnout psychiatr (léky zejména na spaní, při depresi, apod.). Pokud se příbuzní přímo zapojí do léčby, mohou tak výrazně zlepšit dlouhodobý efekt léčby. (Praško et al., 2003, s. 73,165)

Dílčí závěr

Trest – následek, který přichází, pokud dítě nesplní to, co je od něj očekáváno. Má 3 základní funkce a to **napravit škodu**, tedy pokud dítě něco provede, měl by být uložen trest takový, který napraví způsobenou škodu. Další z funkcí je **zamezení opakování** - dítě takto potrestané by se nemělo stejného jednání znovu dopustit. V poslední řadě se jedná o **zbavení pocitu viny** – dítě si musí uvědomit, že provedlo něco, za co nemůže být pochváleno, avšak udělením trestu a jeho splněním by mělo být (i ze strany rodičů)

na prohřešek zapomenuto. V literatuře je popsáno rozmanité trestání dětí, co se týče užívání fyzických či psychických trestů, často toto trestání však hraničí až s fyzickým či psychickým týráním dětí.

Ve společnosti jsou stále diskutovány otázky, který z trestů je pro dítě přijatelnější, zda fyzický, psychický, či žádný.

Zastánci fyzických trestů uvádí, že je vhodnější dítě potrestat okamžitě v době spáchání prohřešku, než s dítětem např. celý den nemluvit. Dítě je dle těchto názorů dlouhodobě pod silným emočním tlakem a dle zastánců fyzických trestů to má na jeho vývoj horší důsledek, než jedno „plácnutí“ přes hýždě či po ruce.

Zastánci psychických trestů naopak tvrdí, že jakákoliv forma násilí, ať již třeba jen výše zmíněné „plácnutí“ přes hýždě, učí dítě, že fyzické násilí je ve společnosti tolerováno a má tak neblahé působení na vývoj dítěte.

Navíc při dlouhodobém a přísném užívání trestů u dětí hrozí rozvinutí Posttraumatické stresové poruchy, která je spojena se zažíváním traumatizujících událostí během trestání. Léčba této poruchy není následně nikterak jednoduchá a pro její zvládnutí je potřebné vyhledat odbornou pomoc.

4. Navrhovaná změna zákona o rodině

Jak již bylo uvedeno v samotném úvodu bakalářské práce, současná právní úprava v České republice dává rodičům určitou volnost při výchově vlastních dětí. Podíváme-li se blíže na § 30 zákona o rodině, zjistíme, že rodiče jsou přímo povinni při výkonu rodičovské zodpovědnosti důsledně chránit zájmy dítěte, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje. Během výchovy mají rodiče právo užít přiměřených výchovných prostředků tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a jakkoli ohroženo jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj.

Se vstupem České republiky do Evropské unie však stále sílí tlaky Rady Evropy, na změnu právního řádu a zakotvení zákazu užívání fyzických trestů. Hlavním důvodem této snahy je odstranění jakékoliv formy násilí ze společnosti, neboť jak uvádí Maud de Boer-Buquicchio i to nejjemnější plesknutí učí děti, že násilí je přijatelnou formou řešení konfliktů. Rada Evropy tedy vyzvala členské státy Evropské unie k zákazu užívání fyzických trestů a podpoře pozitivního rodičovství.

(<http://www.blisty.cz/2008/6/12/art41172.html>)

„Většina zemí EU má v legislativě zakotvený zákaz fyzických trestů na dětech. Tento zákaz platí v Rakousku, Německu, Maďarsku, Španělsku, Dánsku, Holandsku, Švédsku, Bulharsku a řadě dalších zemí. Například Švédská vláda přijala tento postoj již v roce 1979. Tyto státy preferují pozitivní výchovu, respekt k dětem, jejich právům i povinnostem. Z praxe je známo, že děti bité mají strach z každého následného trestu a jednají bez vnitřní svobody, přijmou trest a budou i dále uplatňovat stejný model chování nejen vůči svým potomkům, ale často i vůči starým lidem. Zákaz fyzických trestů na dětech nebyl doposud přijat v Estonsku, Polsku či Slovensku. ČR tak patří k jedněm z posledních států, kde nebyl přijat úplný zákaz fyzických trestů, naopak, začátek diskuse o této problematice vyvolal u široké veřejnosti nevídaný odpor. Ten zároveň dokumentuje, jak veřejnost chápe práva dítěte a jeho postavení ve společnosti. Je nutné tento postoj změnit a nepřístupovat k dětem jako k majetku, ale jako k osobnostem s vlastními právy.“

(<http://www.nasedite.cz/webmagazine/articles.asp?ida=571&idk=408>)

S vládním návrhem, dle kterého by mělo dojít i v České republice k úplnému zákazu užívání fyzických trestů, poprvé přišla v roce 2008 bývalá ministryně pro lidská práva Džamila Stehlíková. Její návrh však vyvolal nevídanou vlnu odporu české společnosti.

Nejednotný byl k legislativnímu návrhu i postoj odborné veřejnosti, která ale uznává potřebu veřejné debaty a kampaně proti násilí na dětech.

Na otázku, k čemu povede připravovaná kampaň a plánovaná legislativní změna v praxi bývalá ministryně pro lidská práva Džamila Stehlíková odpověděla:

„Tělesné tresty se předávají z generace na generaci a jsou tak hluboce zakotvené v tradici, že bez výrazné celonárodní kampaně a bez změny zákona, která zakotví právo dítěte na výchovu bez násilí, nemůže dojít k výraznější změně veřejného mínění. Po novelizaci zákona by se nic nezměnilo ze dne na den, ale docházelo by k velmi pozvolné změně. Každý zákon vychovává a mění veřejné mínění. Mnoho rodičů se bez občasných tělesných trestů neobejde, ale počet takových rodičů začne ubývat.

Podle zkušeností z jiných zemí víme, že rok co roku bude narůstat procento rodičů, kteří se ve výchově obejdou bez tělesných trestů či budou je používat jen výjimečně. Ve Švédsku, kde byly zakázány tělesné tresty již v roce 1979, je využívá pouze 6 % mladých rodičů ve věku do 35 let.

Pro naprostou většinu rodin, včetně těch, kdo používají občasně mírné tělesné tresty jako plácnutí či pohlavek, nebude znamenat přijetí zákona vůbec nic, ale určitý vliv budou mít postupné změny veřejného mínění, debaty a komunikace v rodině na téma modernějších a pozitivnějších výchovných metod – pokud rodiče budou méně fyzicky trestat, bude to výsledek procesu uvnitř rodiny pod vlivem celospolečenské změny.

Na druhé straně poroste počet oznámených a odhalených případů týrání dětí, neboť poroste citlivost veřejnosti, sociálních pracovníků a profesionálů vůči násilí na dětech obecně. Snadněji se dosáhne na ty, kdo je vůči dětem obzvláště krutý. Nyní odpovídá čtvrtina tělesných trestů definici týrání a uniká pozornosti odborníků. Je smutné, že většinou se jedná o nejmladší děti ve věku do 3-5 let. Podle odborných odhadů je v Česku až čtyřicet tisíc případů týrání dětí ročně. Přibližně padesát dětí ročně na

následky týrání a špatného zacházení umírá. Přijetí zákona ve všech zemích znamenalo pokles případů týrání s následkem smrti. Naopak, je velmi obtížné ubránit děti před týráním v situaci, kdy násilí ve výchově je legální – toto naznačuje, že určité formy násilí vůči dětem jsou přijatelné. Hranice mezi přijatelným trestem a týráním je ve skutečnosti velmi tenká.

Změna zákona v zemích s podobnou legislativní úpravou neznamenovalo a ani u nás nebude znamenat zvýšení počtů zásahů do rodiny či dokonce nějakých stíhání, povede pouze ke zvýšení počtů konzultací s odborníky. Součástí navrhovaných opatření je právě zajištění dostupnosti odborného poradenství pro rodiče a pro celou rodinu. Navštívit odborníka či poradce v oblasti výchovy není projevem slabosti, ale rodičovské zodpovědnosti.“

(<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/dzAMILA-stehlikova.php?itemid=6603>)

Kampaň „Stop násilí na dětech“, kterou bývalá ministryně připravovala, byla odstartována dne 07.05.2009, dnes již také bývalým ministrem pro lidská práva, Michaelem Kocábem.

Ten stejně jako jeho předchůdkyně propaguje výchovu bez užití fyzických trestů, i když v jednom z uveřejněných článků jeho dcera přiznává, že v dětství občas dostala od otce výprask vařečkou. K tomu se bývalý ministr vyjádřil, že dnes má na výchovu dětí zcela jiný názor a věří, že výchova bez užití fyzických trestů je možná.

(<http://tn.nova.cz/zpravy/domaci/kocab-spousti-kampan-proti-fyzickym-trestum-na-dceru-ale-bral-varecku.html>)

Zda vládní návrh na úplný zákaz užívání fyzických trestů bude někdy schválen a tento institut zakotven do českého práva ukáže až čas. Současná situace tomu však dle mého názoru příliš nenasvědčuje.

5. Vztah sociální pedagogiky k výchově

Pojetí sociální pedagogiky není jednoznačné a liší se jednak v jednotlivých zemích navzájem, jednak i v pohledu jednotlivých autorů. V širším pojetí se jedná o disciplínu, ve které se sociální pedagogika zaměřuje na každodennost života jedince, na zvládnání životních situací bez ohledu na věk, akceptuje ochranu jedince před rizikovými vlivy a iniciuje takové změny v sociálním prostředí, které se snaží uvádět do souladu individuální potřeby a zájmy jedince s možnostmi společnosti. V úzkém pojetí představuje sociální pedagogika aplikované odvětví pedagogiky zabývající se výchovným působením na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny mládeže a dospělých, je zaměřena na výchovu a pomoc rodinám s problémovými dětmi, na skupiny mládeže ohrožené drogami, na jedince propuštěné z vazby, apod. (Kraus, 2008, s. 39 - 45)

Zaměření sociální pedagogiky:

- a) k objektu výchovy – přičemž zdůrazňuje působení na celé sociální skupiny (profesní, politické, zájmové, apod.),
- b) k formám a podmínkám výchovy – zabývá se zejména výchovou v mimoškolních institucích včetně rodiny, všímá si role lokálního prostředí,
- c) k cílům výchovy – zdůrazňuje demokratizaci výchovy, společenské potřeby, orientuje se na spolupráci,
- d) k metodám výchovy – dává přednost nepřímým výchovným postupům,
- e) ve smyslu sociální pomoci – pojem sociální chápe ve smyslu solidarity s těmi, kteří se dostali do znevýhodněné situace a to jak z důvodů ekonomických, zdravotních, apod. (Kraus, 2008, s. 40)

5.1 Rodina jako sociální instituce

„Přes všechny problémy a peripetie, kterými rodina ve svém historickém vývoji prošla, zůstává i na počátku nového století nepostradatelnou a těžko nahraditelnou institucí i pro dospělého člověka, natož pro dítě. Je nezastupitelná při předávání hodnot z generace na generaci, funguje jako nejvýznamnější socializační činitel. Stojí na

počátku rozvoje osobnosti a má možnost ho v rozhodující fázi ovlivňovat.“ (Kraus, 2008, s. 79)

Sociální pedagogika zdůrazňuje souvislosti výchovy s podmínkami, v nichž probíhá socializace. Např. Pelikán vidí výchovu jako záměrné působení na osobnost s cílem dosáhnout dlouhodobějších a trvalých pozitivních změn v jejím vývoji. Výchova představuje proces vědomé a řízené socializace a zahrnuje všechny činnosti, které člověka formují pro život v konkrétní společnosti. Výchovná činnost se pak jeví jako proces zespolečňování člověka záměrným ovlivňováním v souladu s danými kulturně-společenskými podmínkami. Lze tedy říci, že výchova je jakýsi regulátor, kterým chceme průběh socializace usměrnit tak, aby byl v souladu s výchovnými cíli. Sociální pedagogika hledá takové cesty a postupy, které by neměly zřetelný charakter organizovanosti, ale jež by naopak fungovaly přirozeně, tedy metody tzv. nepřímého výchovného působení, z nichž záměr ono „pedagogično“ – přímo nečiší. Jak říká Pelikán, čím méně má vychovávaný pocit, že je vychováván, tím lépe pro výsledný efekt výchovy. (Kraus, 2008, s. 64 - 65)

Jestliže chceme hlouběji proniknout do výchovy jako do procesu, který reguluje socializaci, podívejme se na následující schéma, které ukazuje tři roviny tohoto procesu:

„Zaměření na žádoucí sociální orientaci osobnosti a na vztahy mezi lidmi.

Zaměření na žádoucí vývoj osobnosti – individuální výchova.

Zajišťování péče o jedince a jeho vedení (včetně učení).

Kázeňské požadavky“

(Kraus, 2008, s. 65)

V první rovině jde zejména o jakousi „dílčí výchovu“, která zahrnuje nejdříve určité kázeňské požadavky, dále pak zajišťování péče o jedince, jeho vedení a především proces učení, který přispívá k rozvoji osobnosti.

Do druhé roviny zahrnujeme vše, co působí ve směru žádoucího rozvoje osobnosti, což může mít i povahu sebevýchovy.

Pro sociální pedagogiku je však takový fenotyp těžko přijatelný, neboť zde chybí důležitá třetí rovina a to: „sociální výchova“, která předpokládá sociální zaměřenost, orientaci osobnosti na mezilidské vazby, na mravní profil a na společenskou aktivitu. (Kraus, 2008, s. 65 - 66)

Dílčí závěr

Jak z výše uvedené kapitoly vyplývá, má sociální pedagogika při výchově dětí nezastupitelnou roli. Nejenže se při svém působení zaměřuje na objekt výchovy, zkoumá formy a podmínky výchovy, jejich cíle, metody, ale zaměřuje se především na „rizikové“ rodiny, které jsou ať již z jakéhokoliv důvodu ve znevýhodněné situaci (např. z důvodu ekonomických, zdravotních, apod.).

Rodinu stále chápeme jako základní článek, který má za úkol vychovat dítě do dané společnosti – tedy je nejvýznamnějším socializačním činitelem. K tomu, aby bylo dítě co nejlépe začleněno do společnosti, užívá rodina přímé či nepřímé výchovné působení. Sociální pedagogika přitom podporuje nepřímé výchovné působení, neboť, jak říká Pelikán, čím méně má vychovávaná osoba pocit, že je vychovávána, tím lépe pro výsledný efekt výchovy.

6. Praktická část

Průzkumné metody

Při sociologickém průzkumu je možné užití několika druhů různých metod, jako je např. standardizovaný rozhovor, nestandardizovaný rozhovor, skupinový rozhovor, dotazník, pozorování, telefonní průzkum, sociometrické techniky, sémantický diferenciál, sekundární analýzy, zúčastněné pozorování apod. Tyto postupy aplikují při sběru dat postupy, jako je přímé pozorování, rozhovor, dotazník či analýza dokumentů. (Disman, 2009, s. 123)

Pro vlastní průzkum jsem zvolila formu dotazníku, tedy kvantitativní průzkum, jehož cílem je testování hypotéz o skupinách, nikoliv o jedincích. Dotazník byl distribuován mezi dospělou populaci, která již má zkušenosti s výchovou dětí, tzn. dotazník se týkal pouze těch osob, které vychovávají či vychovaly jednoho a více dětí. Pro výběr tohoto vzorku populace jsem se rozhodla z jednoho jediného důvodu a to proto, že bezdětné osoby, nemající vlastní zkušenost s výchovou dětí na ni mohou mít v současné době jiný (zkreslený) názor, než jaký mohou mít při řešení konkrétních situací s dítětem.

6.1 Průzkumné úkoly a stanovení hypotéz

V teoretické části jsem popsala různé způsoby výchovy, možné nástroje výchovy, zaměřila se na navrhovanou změnu zákona o rodině. Na základě tohoto teoretického rámce jsem přistoupila k vlastní výzkumné práci a stanovila si tyto průzkumné úkoly a hypotézy.

Průzkumné úkoly:

1. Zjistit postoje české společnosti k užívání fyzických a psychických trestů dětí.
2. Zjistit, zda rodiče byli při výchově svých dětí inspirováni výchovou v „orientační“, tedy původní rodině.

3. Zjistit názor na navrhovanou legislativní změnu v českém právu a to zakotvení zákazu užívání fyzických trestů.

Hypotézy:

H 1

Většina z dotázaných osob bude zastáncem ať již fyzických či psychických trestů dětí.

H 2

Většina z dotázaných osob byla inspirována výchovou již v orientační rodině a tento způsob uplatňuje či uplatňovala i při výchově vlastních dětí.

H 3

Muži užívají fyzické tresty častěji než ženy.

H 4

Ženy užívají psychické tresty častěji než muži.

H 5

Většina dotázaných osob nebude souhlasit se zakotvením zákazu užívání fyzických trestů do českého práva.

Charakteristika výzkumného souboru

Dotazník, který je uveden pod přílohou č. 1, byl distribuován během dvou pracovních dnů v měsíci lednu 2010 mezi dospělou populaci na vyškovsku, konkrétně 13.01.2010 v jedné soukromé firmě v Komořanech u Vyškova a dále dne 20.01.2010 v jedné ze státních institucí ve Slavkově u Brna. Distribuováno bylo celkem 120 dotazníků.

Jedinou podmínkou, pro možnost vyplnění dotazníku, byla vlastní zkušenost s výchovou dětí. Dotazník vyplňoval každý z respondentů okamžitě na místě a samostatně.

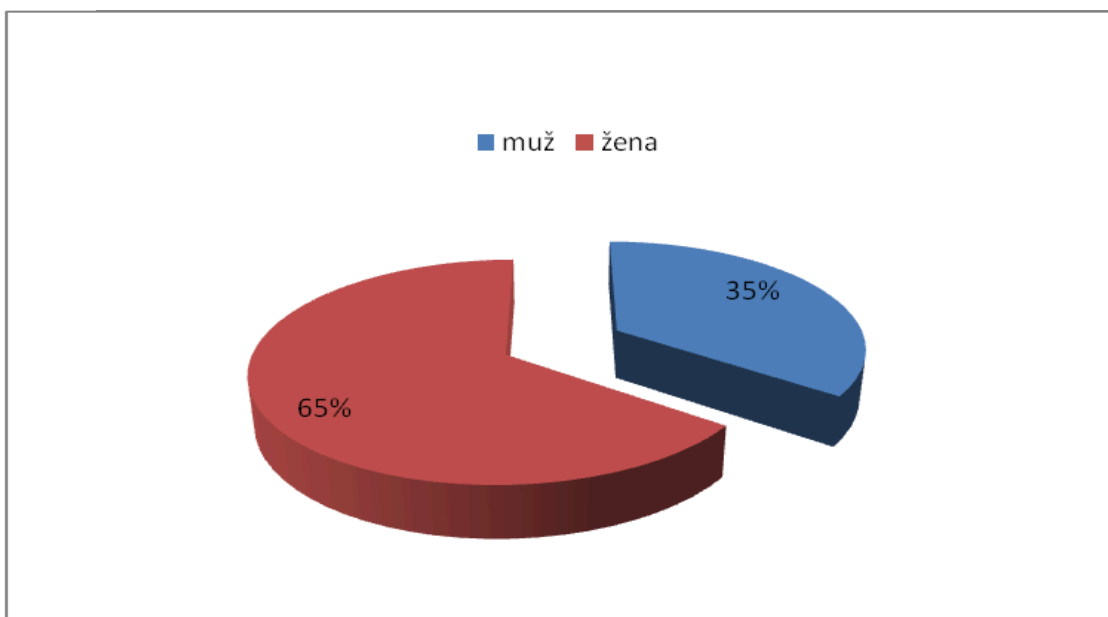
6.2 Interpretace výsledků

Dotazník byl distribuován mezi 120 osob. Přičemž převažoval podíl žen. Vyplnilo jej celkem 78 žen a 42 mužů. Všechny osoby odpovídaly na celkem 10 otázek, které byly následně vyhodnoceny a zapracovány do jednotlivých grafů. Pro větší objektivnost uvádím zvláště odpovědi žen a zvláště mužů, jelikož se v určitých oblastech jejich vzájemné názory značně rozcházel.

Otázka č. 1:

Jsem:

- a) muž
- b) žena

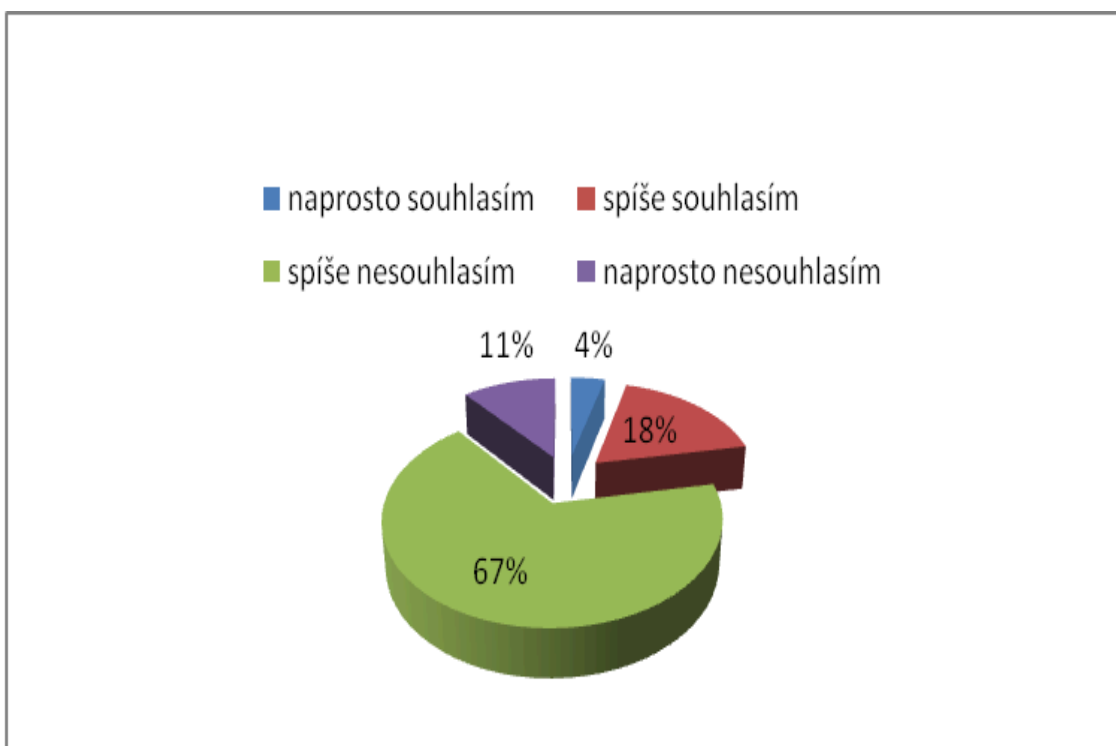

Při vyhodnocení otázky číslo 1 bylo zjištěno, že uvedeného průzkumu se zúčastnilo celkem 65 % žen a 35 % mužů. Tento nepoměr vznikl především v důsledku toho, že dotazník byl distribuován i na jedné ze státních institucí ve Slavkově u Brna, kde byl převládající počet úřednic nad úředníky.

Otázka číslo 2:

S názorem, že dítě nesmí být ať fyzicky či psychicky trestáno:

- a) naprosto souhlasím
- b) spíše souhlasím
- c) spíše nesouhlasím
- d) naprosto nesouhlasím

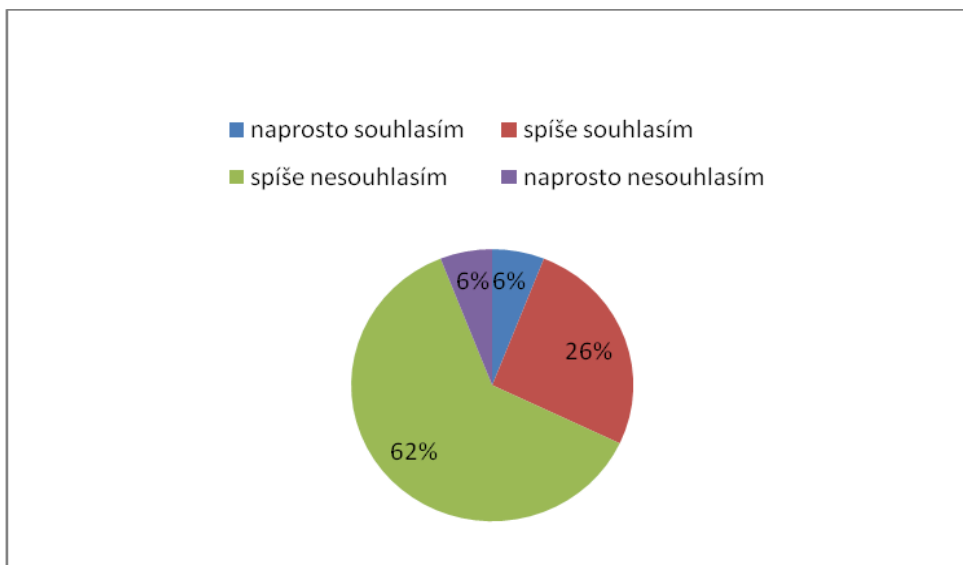

Otázka č. 2 zjišťovala názory veřejnosti na výchovu zcela bez trestů. Dle zjištěných odpovědí je možné konstatovat, že převážná většina dotázaných osob si výchovu bez trestů v současné době nedovede představit. Jedná se celkem o 78 % všech dotázaných, z toho 11 % dotázaných osob výchovu bez trestů striktně odmítá. Zbývajících 22% oslovených si dovede výchovu bez trestů představit, avšak jak v následujících grafech uvidíme, nikdo z dotázaných takovou výchovu na svých dětech neaplikoval.

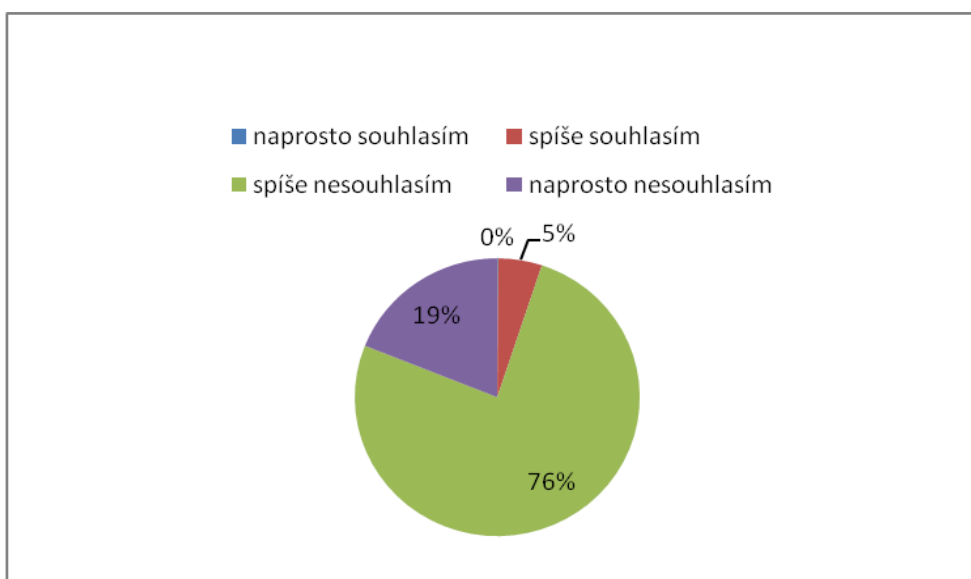
Výše uvedený graf nám současně potvrzuje H 1, dle které je většina osob zastáncem užívání fyzických či psychických trestů a právě tuto výchovu upřednostňuje před výchovou bez trestů.

V následujících grafech se můžeme blíže seznámit s odpověďmi zvláště žen a zvláště mužů na otázku č. 2, tedy s názory jednotlivých skupin na výchovu zcela bez trestů.

Otázka č. 2 - odpověď pouze žen:

Otázka č. 2 - odpověď pouze mužů:

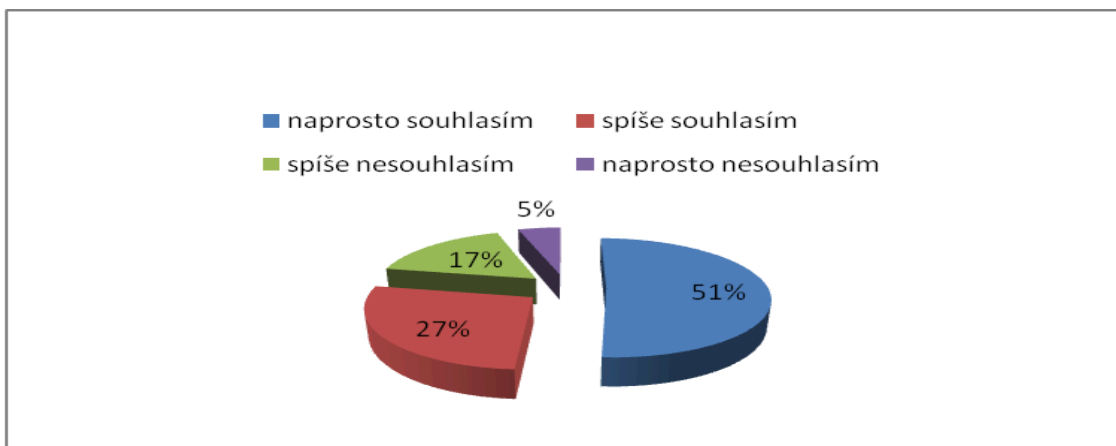

Při porovnání odpovědí zvláště žen a zvláště mužů, nedochází k výraznějším rozdílům. I když jsou ženy, dle provedeného průzkumu, pro možnost přístupu k výchově bez trestů více přístupné, stále v obou případech více než 1/2 dotázaných osob zastává výchovu užívající byť jen malé tresty.

Otázka č. 3

S příslovím, "škoda každé rány, která padne vedle":

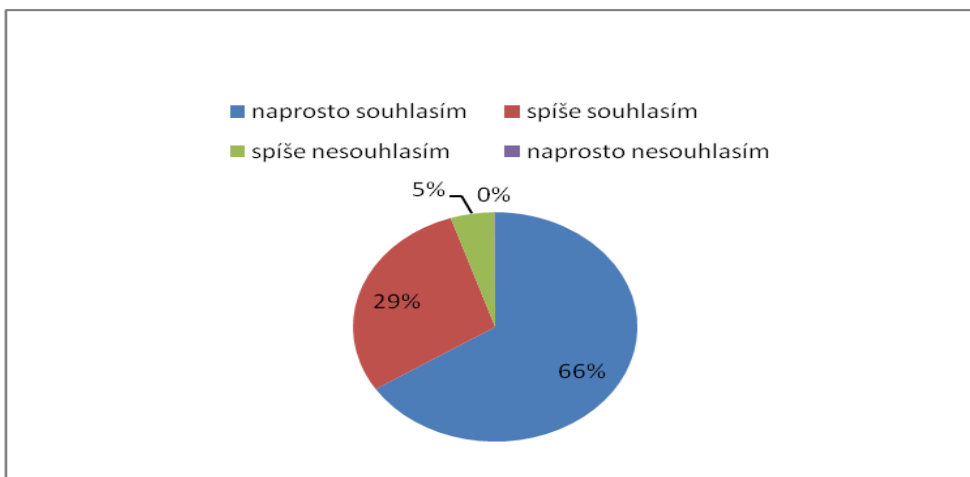
- a) naprosto souhlasím
- b) spíše souhlasím
- c) spíše nesouhlasím
- d) naprosto nesouhlasím

S tímto názorem souhlasilo celkem 56% dotázaných osob. Pouze 5% dotázaných osob toto přísloví striktně odmítá.

Je velmi zajímavé zjištění, že většina dotázaných mužů (celkem 95%) je v menší či větší míře zastáncem tohoto přísloví.

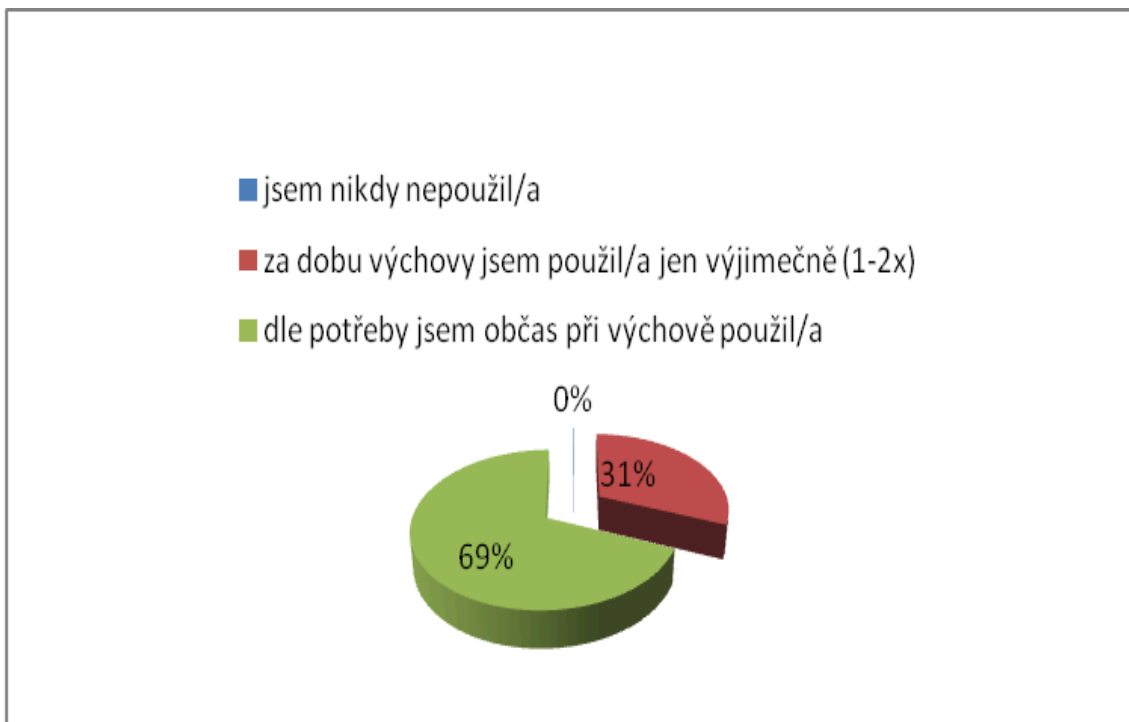
Otázka č. 3 – odpověď pouze mužů

Otázka č. 4:

Fyzický trest - pohlavek, facka, nařízené klečení v koutě, apod.

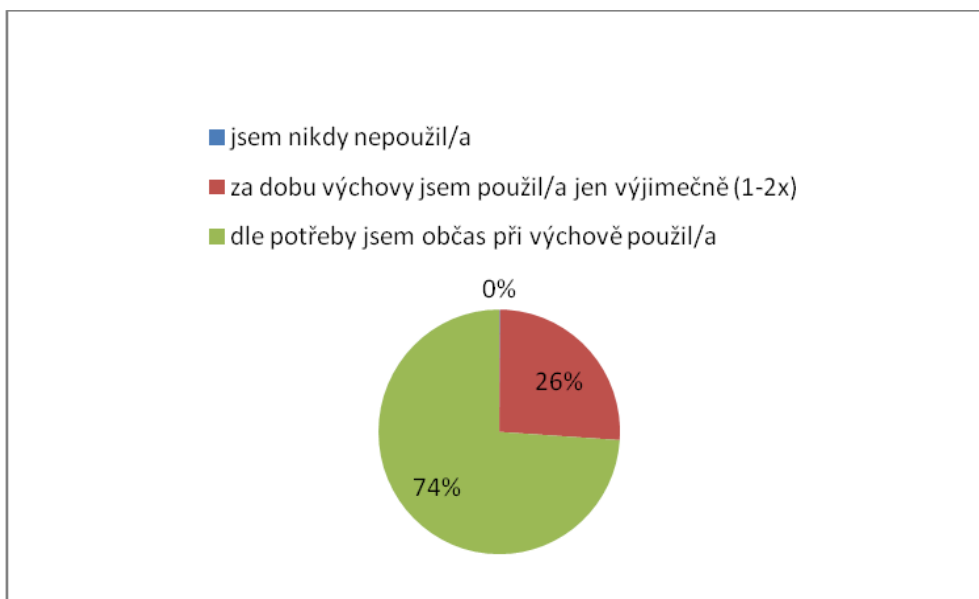
- a) jsem nikdy nepoužil/a
- b) za dobu výchovy jsem použil/a jen výjimečně (1x – 2x)
- c) dle potřeby jsem při výchově občas použil/a

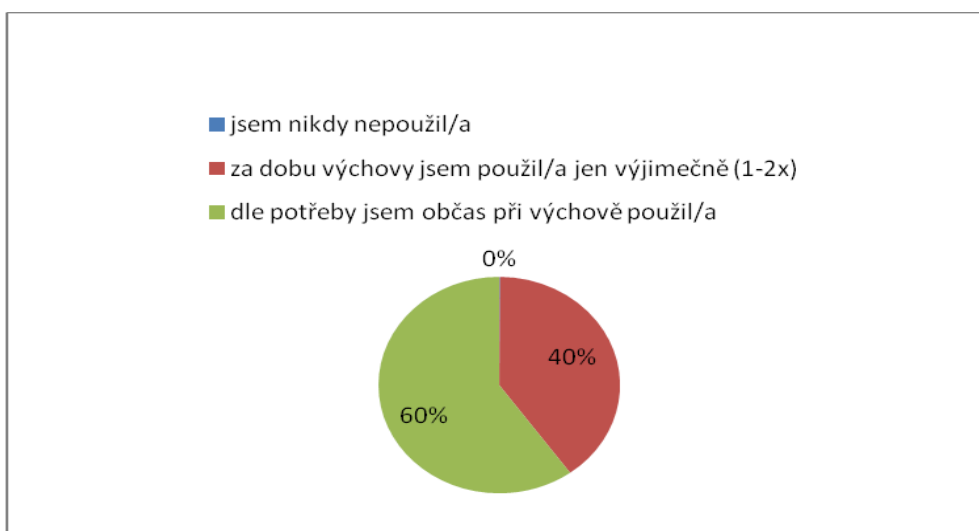
V rámci otázky č. 4 bylo zjišťováno, zda osoby při výchově užívaly, či neužívaly fyzické tresty. I když z předchozích otázek bylo zjištěno, že některé dotázané osoby by si dovedly představit výchovu zcela bez trestů, při vyhodnocení výše uvedené otázky bylo zjištěno, že žádná z dotázaných osob se při výchově fyzického trestu nezdržela. Je však nutné podotknout, že 31% dotázaných osob fyzický trest užilo jen ve výjimečných případech, které nepřesáhly hranici 2 trestů během celé výchovy.

Porovnáme-li odpovědi na otázku číslo č. 4 zvláště u žen a zvláště u mužů, zjistíme, že ženy užívaly fyzické tresty častěji než muži. Tuto skutečnost přisuzují tomu, že výchova dětí je víceméně (zejména v dětství) v rukou matek, které zabezpečují výchovu dětí a chod domácnosti. Otec se na užívání fyzických trestů podílí až v krajních případech.

Otázka č. 4 – názor pouze žen

Otázka č. 4 – názor pouze mužů

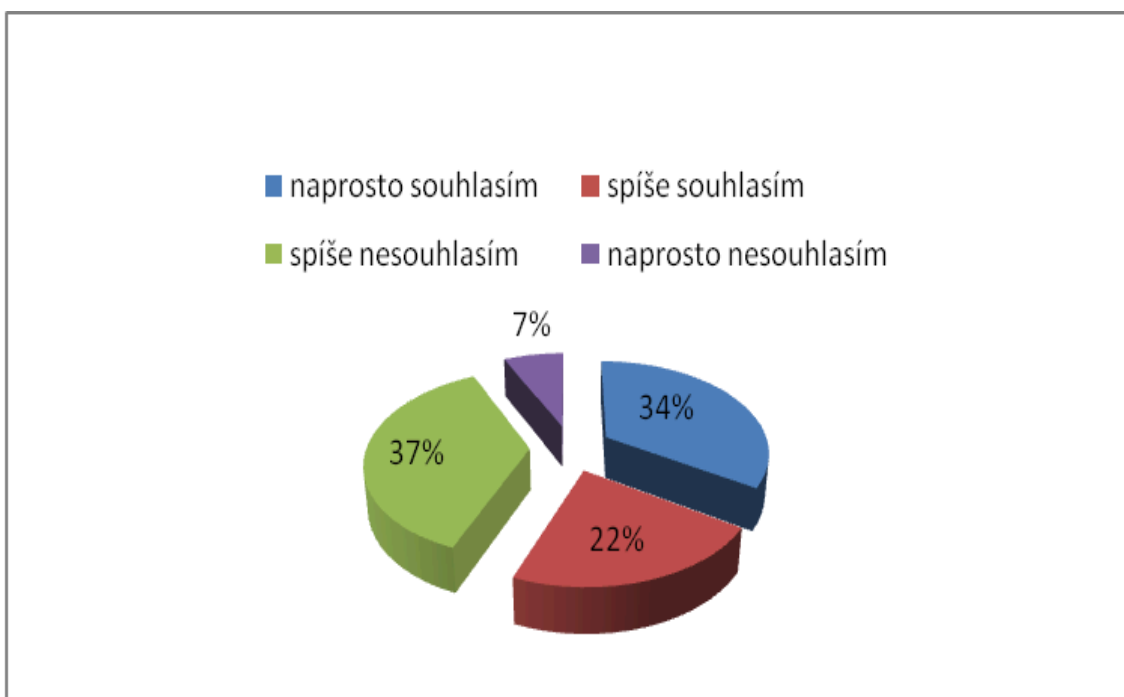
Výše uvedené grafy vyvrátily H 3, která předpokládala, že muži budou fyzické tresty užívat častěji než ženy.

Otázka č. 5:

S názorem, že psychický trest je humánnější než užití fyzického trestu:

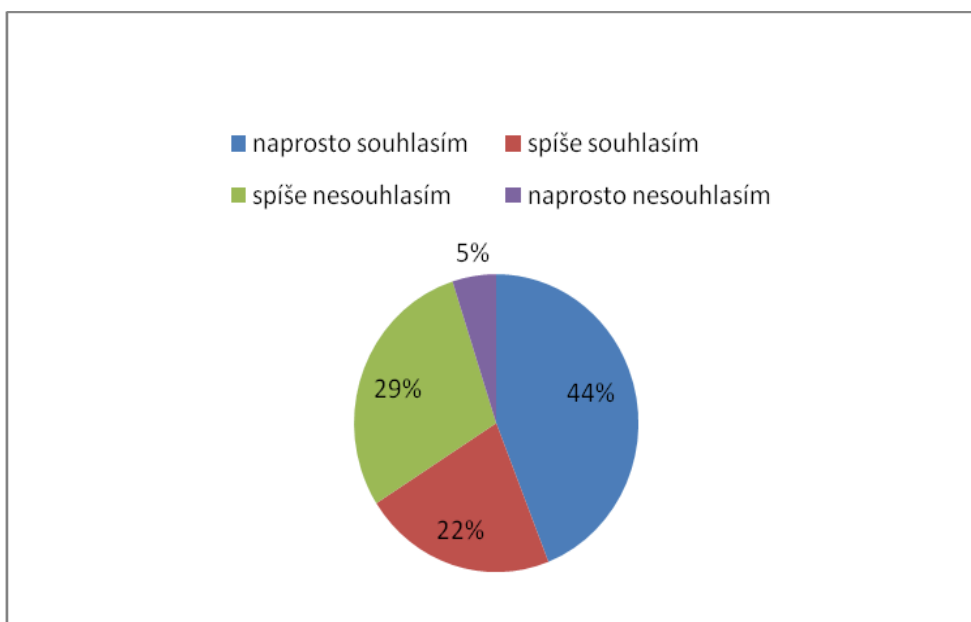
- a) naprosto souhlasím
- b) spíše souhlasím
- c) spíše nesouhlasím
- d) naprosto nesouhlasím

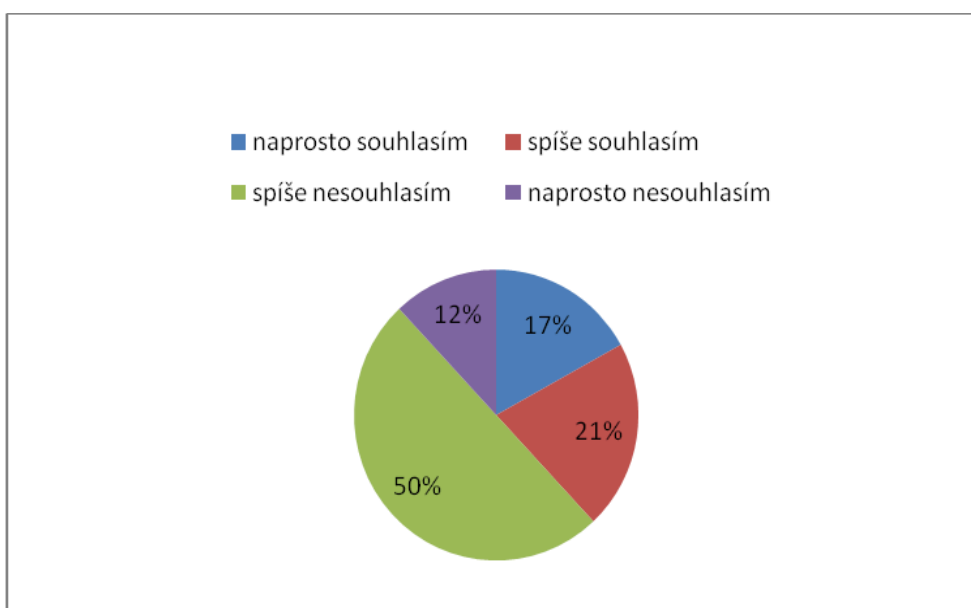
Dle daných výsledků bylo zjištěno, že 56 % dotázaných osob se domnívá, že užití psychického trestu je humánnější než užití fyzického trestu. Jen 7% všech dotázaných tento názor odmítá. Je až alarmující, jaké procento z dotázaných osob se domnívá, že užití psychického trestu je vhodnější, než užití trestu fyzického.

Velmi zajímavé je porovnání odpovědí u samotných žena a mužů.

Otázka č. 5 – názor pouze žen

Otázka č. 5 – názor pouze mužů

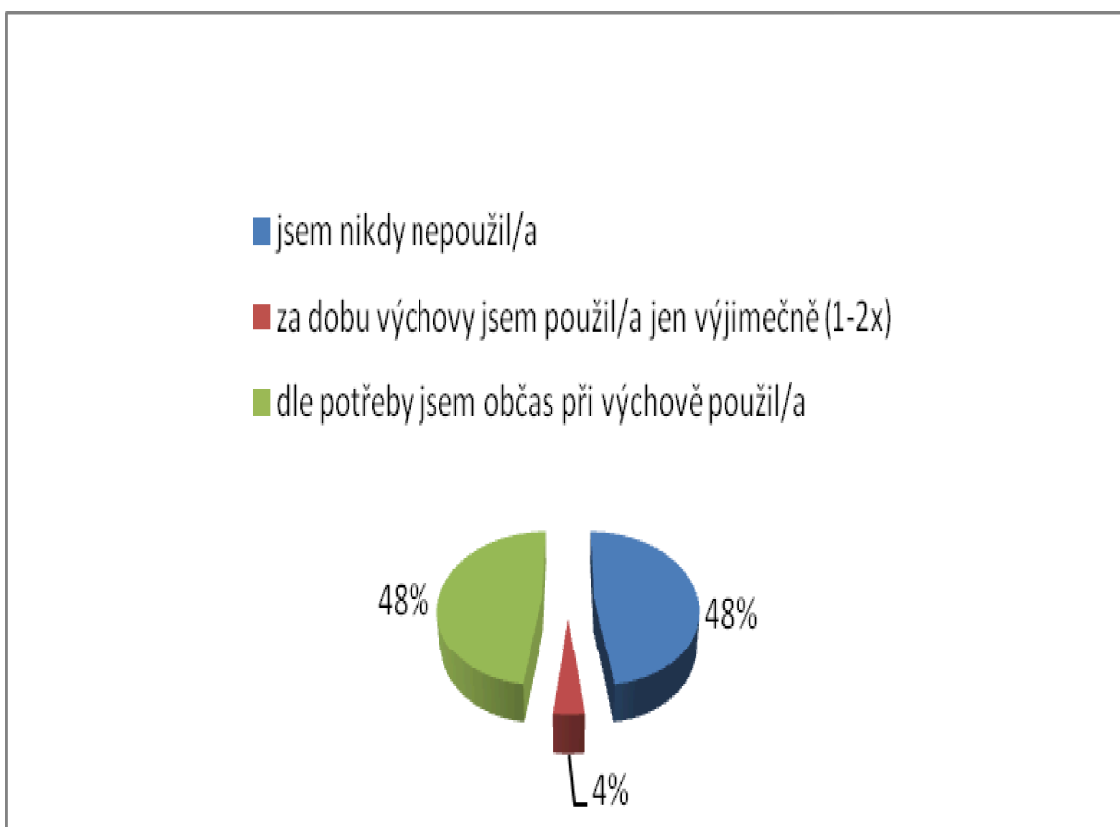

Při porovnání odpovědí zvláště u žen a zvláště u mužů můžeme zjistit, že o mínění, dle kterého je užívání psychických trestů humánnější než užívání fyzických trestů, je přesvědčeno 66% všech dotázaných žen, zatímco u mužů je to pouze 38% z dotázaných, přičemž 12 % z nich tento názor striktně odmítá, zatímco u žen je to pouze 5%.

Otázka č. 6:

Psychický trest – nemluvení s dítětem, zastrašování např. pohádkovými bytostmi, apod.

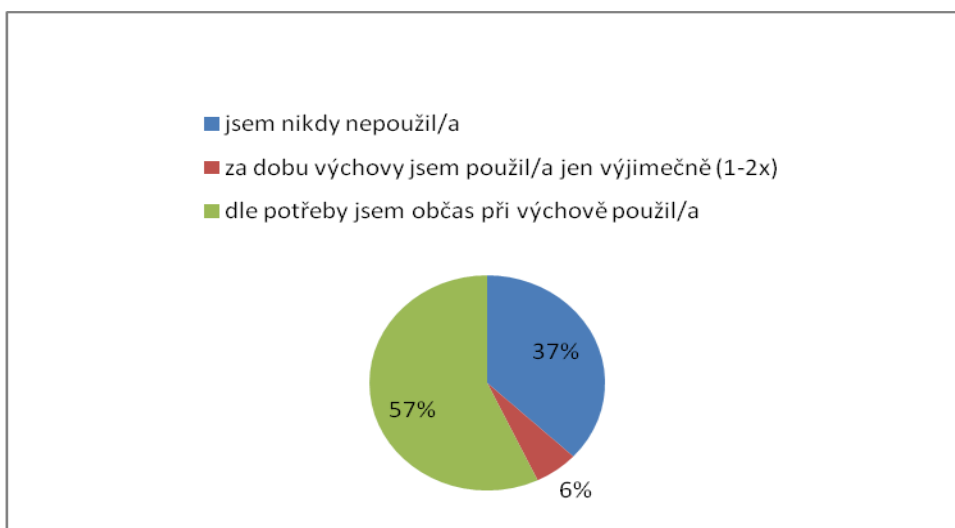
- a) jsem nikdy nepoužil/a
- b) za dobu výchovy jsem použil/a jen výjimečně (1-2x)
- c) dle potřeby jsem občas při výchově použil/a

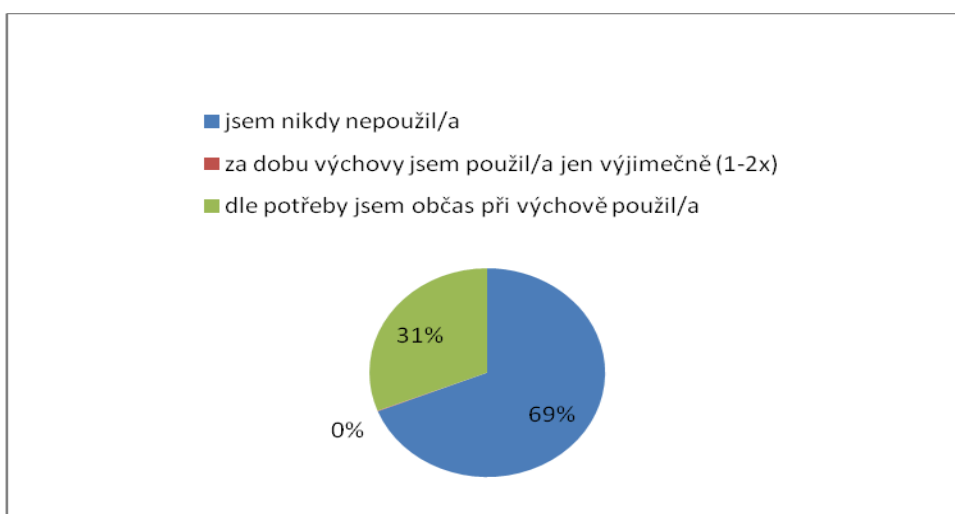
Dle výše uvedených výsledků bylo zjištěno, že psychické tresty užívá při výchově dětí téměř ½ všech dotázaných osob (48%). Stejně procento osob však tyto tresty nikdy neužilo. Pouhá 4% dotázaných osob uvádí, že psychický trest za dobu výchovy užilo jen výjimečně, tedy 1 – 2x během celé výchovy.

V následujících dvou grafech se můžeme blíže seznámit, jak k psychickým trestům při výchově přistupují zvláště ženy a zvláště muži.

Otázka č. 6 – názor pouze žen

Otázka č. 6 – názor pouze mužů

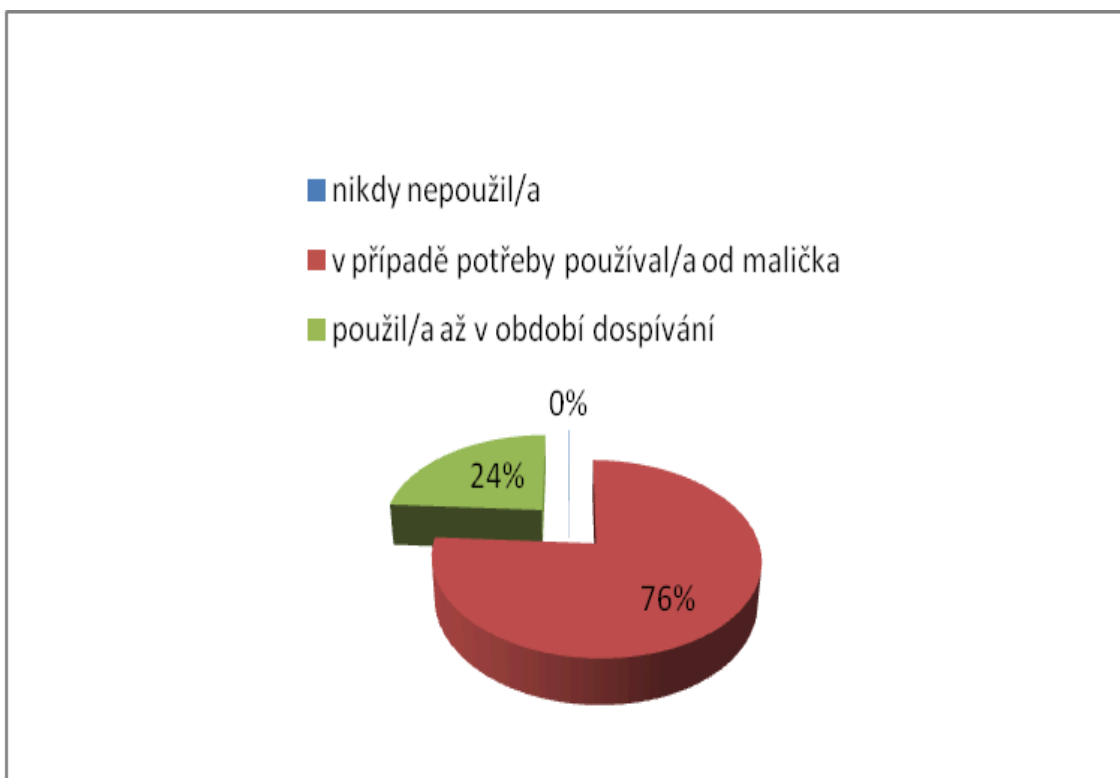
Opět bylo daným průzkumem prokázáno, že při trestání dětí psychickými tresty byli muži zdrženlivější než ženy. Zatímco 69 % mužů uvádí, že psychický trest při výchově dětí nikdy nepoužilo, u žen to bylo pouze 37 % z dotázaných.

Výše uvedenými grafy byla potvrzena H 4, která předpokládala, že ženy užívají při výchově dětí psychické tresty ve větším rozsahu než muži.

Otázka č. 7:

Při výchově dětí jsem (fyzické, psychické) tresty:

- a) nikdy nepoužil/a
- b) v případě potřeby používal/a od malička
- c) použil/a až v období dospívání

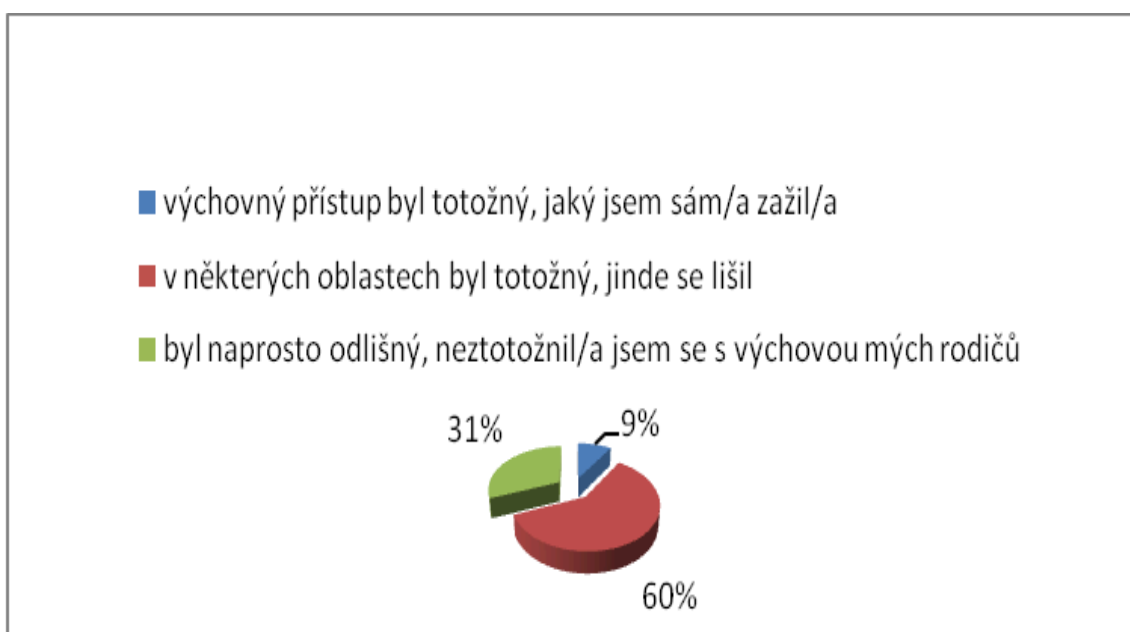
Otázka č. 7 směřovala ke zjištění, zda rodiče při výchově vlastních dětí používali tresty již od malička, či tresty začali užívat až v období dospívání, např. v období puberty, kdy dítě přirozeně vzdoruje, má snahu prosadit si vlastní názor.

Dle zjištěných výsledků bylo zjištěno že naprostá většina oslovených osob užívá či užívala fyzické nebo psychické tresty již od dětství. V našem průzkumu se jedná celkem o 2/3 všech dotázaných osob, přičemž rozdíly mezi ženami a muži nejsou nikterak markantní.

Otázka č. 8:

Lišil se Váš výchovný styl (přístup) od výchovného stylu, jakým jste byl/a sám/a vychováván/a?

- a) výchovný přístup byl totožný, jaký jsem sám/a zažil/a
- b) v některých oblastech byl totožný, jinde se lišil
- c) byl naprosto odlišný, neztotožnil/a jsem se s výchovou mých rodičů

Ve výše uvedené otázce bylo zjišťováno, zda osoby, které byly zapojeny do daného průzkumu, byly při výchově vlastních dětí inspirovány či ovlivněny výchovou v orientační rodině. Zatímco 9 % z dotázaných osob uvádí, že výchovný styl byl zcela totožný s výchovným stylem zažitým na „vlastní kůži“, 31% osob uvádí, že se s výchovným přístupem vlastních rodičů nikdy neztotožnily a proto vlastní děti vychovávají zcela jinak. Více než 1/2 ze všech dotázaných osob (60%) uvádí, že výchovný styl se v určitých oblastech shodoval.

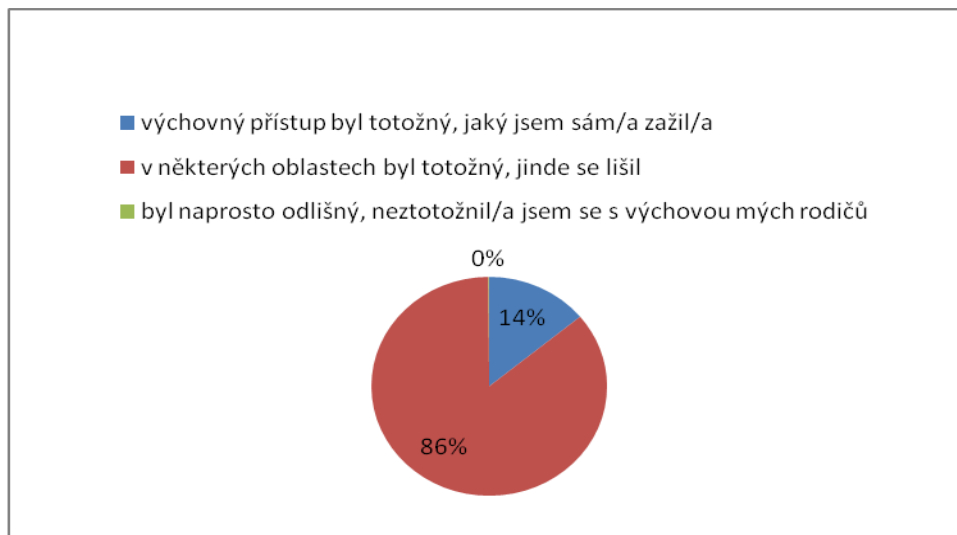
Výše uvedený graf nám potvrzuje H 2, která předpokládala, že vychovávající osoby byly určitým stylem výchovy inspirovány již ve své orientační rodině a zažitou výchovu v určité míře využili i při výchově vlastních dětí.

Za povšimnutí stojí srovnání žen a mužů v otázce ztotožnění se či neztotožnění se s výchovou v orientační rodině.

Otázka č. 8 – názor pouze žen

Otázka č. 8 – názor pouze mužů

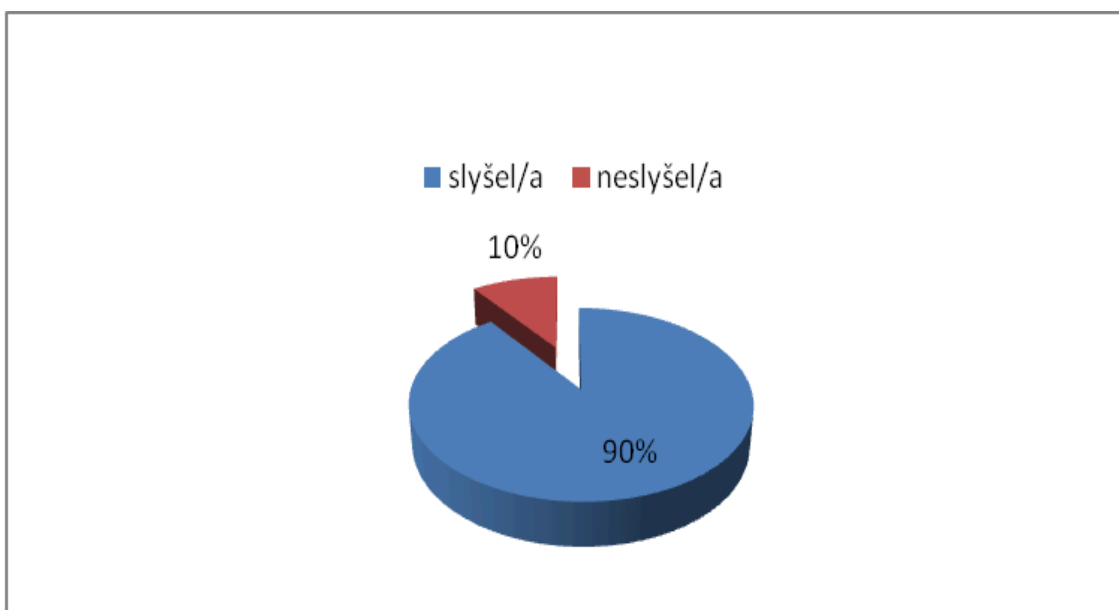
Zatímco ani jeden z oslovených mužů nevěděl, že se s výchovou v orientační rodině neztotožnil, u žen se jednalo téměř o polovinu z dotázaných.

Poslední dvě otázky dotazníku se týkaly zjištění informovanosti o možném zakotvení zákazu užívání fyzických trestů do českého práva a postojů veřejnosti k tomuto návrhu.

Otázka č.9:

O možném zakotvení zákazu užívání fyzických trestů vůči dětem do českého práva jsem:

- a) slyšel/a
- b) neslyšel/a

Dle výsledků dotazníkového šetření bylo zjištěno, že téměř naprostá většina osob o daném návrhu slyšela, jednalo se celkem 90%. Tuto skutečnost si vysvětlují zejména tím, že výše uvedený vládní návrh byl ve velké míře rozebírán jednotlivými médii a dále probíhající kampaní „Stop násilí na dětech“.

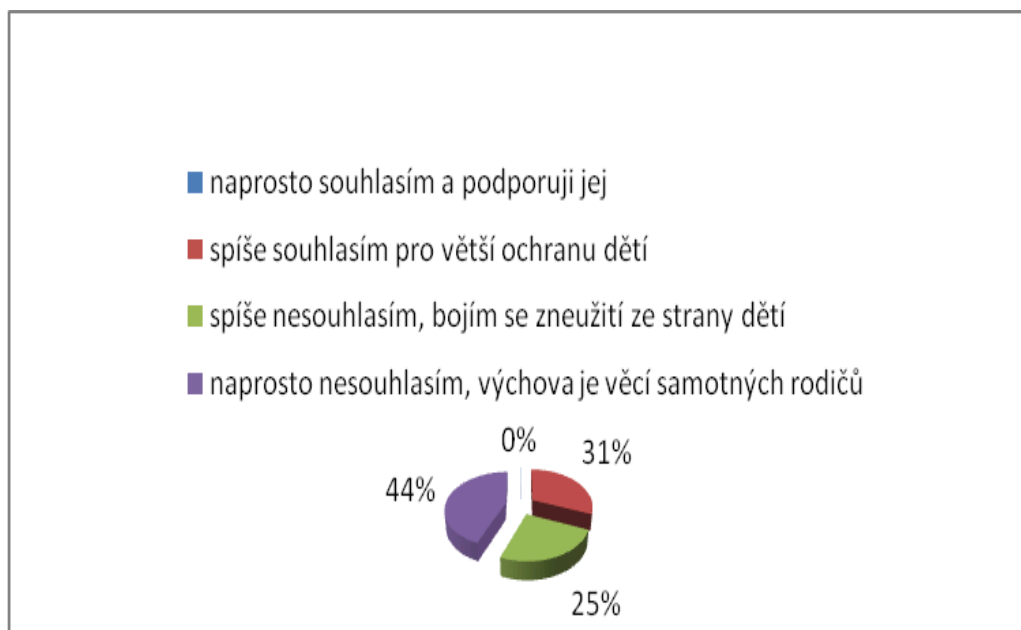
Osoby, které o daném návrhu na zákaz užívání fyzických trestů již slyšely odpovídaly i na otázku č. 10, která vyžadovala sdělení jejich názoru na plánovanou legislativní změnu.

Otázka č. 10:

S názorem na zakotvení zákazu užívání fyzických trestů do českého práva: (pozn. na danou otázku odpovídaly pouze osoby, které na otázku č. 9 odpověděly ano)

- a) naprosto souhlasím a podporuji jej
- b) spíše souhlasím pro větší ochranu dětí
- c) spíše nesouhlasím, bojím se zneužití ze strany dětí
- d) naprosto nesouhlasím, výchova je věcí samotných rodičů

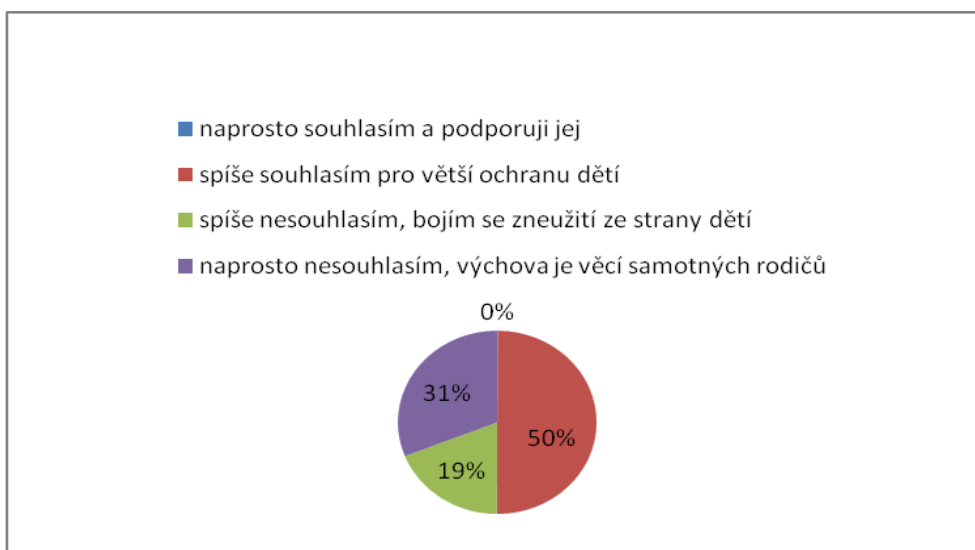

Žádná z dotázaných osob tento návrh plně nepodporuje, 31 % jej však plně neodmítá.

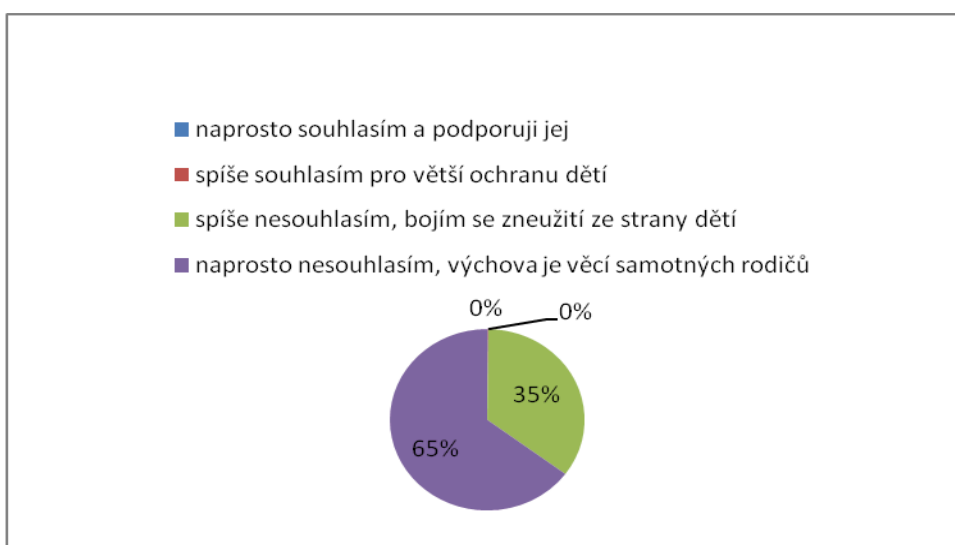
Výše uvedený graf nám potvrzuje H 5, která předpokládala, že většina osob bude uzákonění užívání zákazu fyzických trestů do českého práva odmítat. V našem případě uzákonění odmítá celkem 69 % z dotázaných osob.

Přičemž ženy možné uzákonění připouští více než muži.

Otázka č. 10 – názor pouze žen:

Otázka č. 10 – názor pouze mužů:

ZÁVĚR

Téma mé bakalářské práce znělo: „Postoje společnosti k fyzickým i psychickým trestům dětí“.

Již v úvodu bakalářské práce jsem si stanovila základní cíle, kterých jsem vypracováním bakalářské práce chtěla dosáhnout. Jednalo se o následující úkoly:

1. vymezení pojmu výchova, popsání různých výchovných stylů a možných nástrojů výchovy,
2. formou dotazníkového šetření zjistit aktuální postoje společnosti k fyzickým a psychickým trestům dětí.

Na základě výše uvedených cílů jsem se v jednotlivých kapitolách bakalářské práce věnovala nejdříve jednotlivým pojmům, jako je definování pojmu výchova, trest, co jsou nástroje výchovy.

Čtenáři jsem nabídla možnost seznámit se s různými způsoby výchovy, které jsou v rodinách využívány a také s podmínkami, které tyto způsoby ovlivňují, jako je např. kulturní prostředí, tradice, apod. Čtenáři jsem dále nabídla výčet jednotlivých druhů užívaných fyzických či psychických trestů, přičemž v textu upozorňuji, kdy trest přechází v tělesné týrání.

Dále jsem vymezila pojem Posttraumatické stresové poruchy, která se právě u dětí, které jsou vystaveny dlouhodobému a nepřiměřenému užívání trestů, může rozvinout a jejíž následná léčba není nikterak jednoduchá a zpravidla dítě, trpící touto poruchou, potřebuje odbornou lékařskou pomoc.

V několika posledních letech je v České republice diskutována otázka zakotvení zákazu užívání fyzických trestů do českého práva. Společnost se však k tomuto návrhu staví i v současné době vesměs negativně a tuto zákonnou úpravu odmítá.

Praktická část bakalářské práce byla zaměřena na konkrétní zjištění postojů společnosti k fyzickým i psychickým trestům dětí. Prostřednictvím dotazníkového

šetření byly zjišťovány názory na užívání trestů obecně, jejich využívání při výchově vlastních dětí, zda byl vychovatel inspirován výchovou již ve své orientační rodině, tedy zda užíval výchovné metody, které sám zažil na „vlastní kůži“ a v neposlední řadě dotazník zjišťoval názory na již výše uvedený vládní návrh na zakotvení zákazu užívání fyzických trestů do českého práva.

Před provedením vlastního šetření bylo stanoveno celkem 5 hypotéz, z nichž následně byly 4 potvrzeny a 1 vyvrácena. Jednalo se o následující tvrzení:

H 1 – většina z dotázaných osob bude zastáncem fyzických či psychických trestů

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že s užitím občasných trestů souhlasí celkem 78% ze všech dotázaných osob, které si výchovu bez trestů nedovedou představit. H 1 tedy byla potvrzena.

H 2 – většina z dotázaných osob byla inspirována způsobem výchovy, který sama zažila ve své orientační rodině

Z dotazníkového šetření bylo zjištěno, že u 9% z oslovených osob byl výchovný styl zcela totožný, jakým byly tyto osoby sami vychovávány. V 60% byly osoby výchovou v orientační rodině inspirovány, avšak v některých směrech vychovávaly vlastní děti odlišně. Pouze u 31% z dotázaných osob bylo zjištěno, že s výchovou, kterou zažily v orientační rodině, se nikdy neztotožnily a vlastní děti vychovávaly naprosto odlišným způsobem. H 2 byla na základě zjištěných výsledků potvrzena, jelikož předpokládala, že osoby byly inspirovány výchovou z orientační rodiny.

H 3 – muži užívají fyzické tresty častěji než ženy

Dle daného průzkumu bylo zjištěno, že fyzické tresty používá při výchově dle potřeby 74% z dotázaných žen a 60% mužů. Výše uvedené výsledky nám tedy H 3 nepotvrdily.

H 4 – ženy užívají psychické tresty častěji než muži

Opět bylo zjištěno, že při užívání psychických trestů jsou muži zdrženlivější než ženy. Zatímco psychické tresty užívá dle potřeby 57% z dotázaných žen, u mužů je to pouze 31%. Dané výsledky tedy potvrdily H 4.

H 5 – většina osob nesouhlasí se zakotvením zákazu užívání fyzických trestů do českého práva

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že žádná z oslovených osob vládne návrh plně nepodporuje. 31% z dotázaných osob by však o daném návrhu uvažovalo a pravděpodobně jej podpořilo pro větší ochranu dětí. Nadpoloviční většina ze všech dotázaných osob je však proti tomuto návrhu. Dotazníkové šetření nám tedy potvrdilo H 5.

Dle provedeného průzkumu je tedy možné konstatovat, že ve společnosti stále převládá názor, že při výchově dětí je užívání fyzických či psychických trestů z pohledu občanů stále potřebné. Jak již jsem uvedla v úvodu bakalářské práce, sama také nejsem absolutním odpůrcem užívání mírných fyzických trestů. Sama však s výchovou dětí nemám téměř žádné vlastní zkušenosti. Takže jaký budu v budoucnu rodič a jak výchovu vlastních dětí zvládnou, ukáže až čas. V mém okolí však v současné době neznám nikoho, kdo při výchově nikdy neužil žádný trest. I když žádný rodič své dítě zajisté netrestá rád, občas dle mého názoru není jiné východisko, než např. výchovné plácnutí přes zadeček dítěte.

Závěr bakalářské práce bych ukončila slovy Matějčíka, který říká: význam odměn a trestů ve výchově je stále týž. Jen v různých dobách a společnostech se jedno nebo druhé více nebo méně zdůrazňuje, uplatňuje, hlásá a praktikuje. Je třeba se vždy zamyslet nad tím, proč, kdy a jak máme dát ve výchově svých dětí přednost tomu „po dobrém“ nebo tomu „po zlém“. Rozumět sobě a rozumět dítěti, to už je totiž první rozhodný krok na cestě výchovy. (Matějčík, 2007)

Resumé

Bakalářská práce na téma „Postoje společnosti k fyzickým i psychickým trestům dětí“ je zaměřena na názory občanů na užívání či neužívání ať fyzických či psychických trestů při výchově dětí. Práce je rozdělena do 6 kapitol.

První kapitola je věnována historii užívání trestů při výchově.

Následující, tedy **druhá kapitola** se zabývá samotnou výchovou, vymezením tohoto pojmu, způsoby výchovy, výchovnými podmínkami. Kapitola uvádí, že při výchově je možné užití pozitivních nástrojů výchovy (tedy odměn, pochval, apod.), nebo naopak negativních nástrojů výchovy (jako jsou různé tresty, kritika, apod.). Kapitola dále popisuje různé výchovné styly.

Třetí kapitola je věnována trestům obecně. Vymezuje pojem trest, jeho základní funkce. Nalezneme zde výčet nejrozmanitějších druhů fyzických či psychických trestů, je zde popsán problém, při němž užívání trestů naplňuje podstatu tělesného týrání dětí. Srovnává účinky fyzického trestání s trestáním psychickým. Vymezuje, jaké dopady má na dítě užívání fyzických a psychických trestů. V této kapitole se můžeme dále seznámit s pojmem „Posttraumatická stresová porucha“, příčinami jejího vzniku a léčbou této poruchy.

Čtvrtá kapitola je věnována vládnímu návrhu na zakotvení zákazu užívání fyzických trestů do českého práva.

Pátá kapitola je věnována vztahu sociální pedagogiky k výchově. Tato kapitola vymezuje samotné pojetí sociální pedagogiky v úzkém a širokém pojetí, dále rodinu, jako nezastupitelnou sociální instituci.

Poslední, tedy **šestá kapitola** je věnována praktické části, pro jejíž potřeby byly dotazníkovým šetřením zjišťovány postoje společnosti k užívání trestů obecně, jejich aplikování při výchově vlastních dětí a v neposlední řadě zjišťován názor na možné zakotvení zákazu užívání fyzických trestů do českého práva.

Anotace

Hrozková Libuše. Postoje společnosti k fyzickým i psychickým trestům dětí. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, Institut mezioborových studií Brno, 2010.

Teoretická část bakalářské práce vymezuje pojem výchova, popisuje různé výchovné styly a význam užíváním odměn a trestů při výchově dětí. Vyjmenovává jednotlivé druhy fyzických a psychických trestů, věnuje se problematice týrání dětí a Posttraumatické stresové poruše.

V praktické části byly zjišťovány názory na užívání fyzických a psychických trestů při výchově dětí a postoje společnosti k navrhované legislativní změně, tedy zákazu užívání fyzických trestů do českého práva.

Klíčová slova

Rodina, děti, výchova, trest, týrání, Posttraumatická stresová porucha.

Annotation

Hrozková Libuše. Attitudes of the Society to the Physical and Psychological Punishment of Children. Bachelor work. University of Tomáš Baťa in Zlín, Faculty of Humanities, Institute of Interdisciplinary Studies Brno, 2010.

The theoretical part the bachelor work defines the term nurture, describes various styles of nurture and the value of using rewards and punishment during the upbringing of children. It names individual kinds of physical and psychological punishment; it deals with the problems of abuse of children and posttraumatic stress disorder.

In the practical part opinions on the usage of physical and psychological punishment during the upbringing of children and the attitudes of the society to the suggested legislative change, thus prohibition of using the physical punishment into the Czech law, were found out.

Keywords

Family, children, nurture, punishment, abuse, Posttraumatic Stress Disorder.

Literatura:

1. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
2. ČÁP, J. *Psychologie mnohostranného vývoje člověka*, 1. vyd., Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990, 292 s., ISBN 80-04-22967-0
3. ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*, 2. vyd., Praha: Portál, 2007, 655 s., ISBN 978-80-7367-273-7
4. ČÁP, J. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*, 1. vyd., Praha: ISV – nakladatelství, 1996, 302 s., ISBN 80-85866-15-3
5. DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*, 6. dotisk 3. vydání, Praha: Karolinum, 2009, 372 s., ISBN 978-80-246-0139-7
6. DOBSON, J. *Láska a kázeň ve výchově dětí*, 1. vyd., Praha: Návrat domů, 1997, 203 s., ISBN 80-85495-58-9
7. HANUŠOVÁ, J. *Násilí na dětech – syndrom CAN*, Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, 24 s., ISBN 80-86991-78-4
8. HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*, 1. vyd., Praha: Portál, 2000, 774 s., ISBN 80-7178-303-X
9. HIRIGOYEN, M. *Psychické násilí v rodině a v zaměstnání*, 1. vyd., Praha: Academia, nakladatelství věd ČR, 2002, 229 s., ISBN 80-200-0994-9
10. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*, 1. vyd., Praha: Portál, 2008, 215 s., ISBN 978-80-7367-383-3
11. LOVASOVÁ, L., SCHMIDOVÁ, K. *Tělesné tresty*, Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, 24 s., ISBN 80-86991-75-X

12. Matějčík, Z. *Po dobrém nebo po zlém?*, 6. vyd., Praha: Portál, 2007, 109 s., ISBN 978-80-7367-270-6
13. PRAŠKO, J. et al. *Stop traumatickým vzpomínkám*, 1. vyd., Praha: Portál, 2003, 178 s., ISBN 80-7178-811-2
14. PREKOP, J. *Jak být dobrým rodičem – Krůpěje výchovných moudrostí*, 1. vyd., Praha: Grada, 2001, 83 s., ISBN 80-247-9063-7
15. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník – nové, rozšířené a aktualizované vydání*, 6. vyd., Praha: Portál, 2009, 395 s., ISBN 978-80-7367-647-6
16. VANÍČKOVÁ, E. *Stop tělesným trestům*, 1. vyd., Praha: Česká společnost na ochranu dětí - edice RŮŽOVÁ LINKA, 2004a, 11 s., ISBN 80-239-3442-2
17. VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí – definice – popis - následky*, 1. vyd., Praha: Grada, 2004b, 116 s., ISBN 80-247-0814-0

Internetové zdroje:

18. INFORMAČNÍ PORTÁL PRAHY 6, *Psychické týrání*, dostupný z: http://www.jakdoskoly.cz/sikana/index.php?s=psychicke_tyraní - odkaz platný k 02.02.2010
19. MAUD DE BOER-BUQUICCHIO, *Rada Evropy vyzývá k zákazu tělesných trestů*, internetový zpravodaj Britské listy, 12.6.2008, dostupný z: <http://www.blisty.cz/2008/6/12/art41172.html> - odkaz platný k 02.02.2010
20. NADACE NAŠE DÍTĚ, TISKOVÉ ZPRÁVY 2008, *Listopadová výročí připomínají nutnost chránit děti před všemi formami násilí*, 13.11.2008, dostupný z: <http://www.nasedite.cz/webmagazine/articles.asp?ida=571&idk=408> - odkaz platný k 31.01.2010

21. STEHLÍKOVÁ DŽAMILA, *Opravdu to bez tělesných trestů nejde?*, 18.05.2009, dostupný z: <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/dzamila-stehlikova.php?itemid=6603> - odkaz platný k 04.02.2010
22. TV NOVA, *Kocáb spouští kampaň proti fyzickým trestům. Na dceru ale bral vařečku*, 07.05.2009, <http://tn.nova.cz/zpravy/domaci/kocab-spousti-kampan-proti-fyzickym-trestum-na-dceru-ale-bral-varecku.html> - odkaz platný k 28.03.2010

Seznam příloh:

Příloha č. 1 – dotazník

Příloha č. 2 – fotodokumentace tělesného týrání

DOTAZNÍK

Dobrý den,

jsem studentkou Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulty humanitních studií na Institutu mezioborových studií v Brně. Ráda bych Vás požádala o vyplnění dotazníku, který bude praktickým podkladem k mé bakalářské práci, která má název: **Postoje společnosti k fyzickým i psychickým trestům dětí**. Smyslem dotazníku je zjištění postojů osob, které mají zkušenosti s výchovou dětí, k fyzickým a psychickým trestům. Dotazník je naprosto anonymní a údaje z něho získané budou použity pro účely uvedené bakalářské práce.

Děkuji Vám za kompletní vyplnění dotazníku a čas, který mu věnujete.

Libuše Hrozková

1. Jsem:	
a)	muž
b)	žena

2. S názorem, že dítě nesmí být at' fyzicky či psychicky trestáno:	
a)	naprosto souhlasím
b)	spíše souhlasím
c)	spíše nesouhlasím
d)	naprosto nesouhlasím

3. S příslovím, "škoda každé rány, která padne vedle":	
a)	naprosto souhlasím
b)	spíše souhlasím
c)	spíše nesouhlasím
d)	naprosto nesouhlasím

4. Fyzický trest - pohlavek, facka, nařízení klečení v koutě, apod.	
a)	jsem nikdy nepoužil/a
b)	za dobu výchovy jsem použil/a jen výjimečně (1-2x)
c)	dle potřeby jsem občas při výchově použil/a

5. S názorem, že psychický trest je humánnější než užití fyzického trestu:	
a)	naprosto souhlasím
b)	spíše souhlasím
c)	spíše nesouhlasím
d)	naprosto nesouhlasím

6. Psychický trest - nemluvení s dítětem, zastrašování např. pohádkovými bytostmi, apod.	
a)	jsem nikdy nepoužil/a
b)	za dobu výchovy jsem použil/a jen výjimečně (1-2x)
c)	dle potřeby jsem občas při výchově použil/a

7. Při výchově dětí jsem (fyzické, psychické) tresty:	
a)	nikdy nepoužil/a
b)	v případě potřeby používal/a od malička
c)	použil/a až v období dospívání

8. Lišil se Váš výchovný styl (přístup) od výchovného stylu, jakým jste byl/a sám/a vychováván/a?	
a)	výchovný přístup byl totožný, jaký jsem sám/a zažil/a
b)	v některých oblastech byl totožný, jinde se lišil
c)	byl naprosto odlišný, neztotožnil/a jsem se s výchovou mých rodičů

9. O možném zakotvení zákazu užívání fyzických trestů vůči dětem do českého práva jsem:	
a)	slyšel/a
b)	neslyšel/a

10. S názorem na zakotvení zákazu užívání fyzických trestů do českého práva: pozn. vyplňte pouze v případě, že jste na otázku č. 9 vybral/a možnost a)	
a)	naprosto souhlasím a podporuji jej
b)	spíše souhlasím pro větší ochranu dětí
c)	spíše nesouhlasím, bojím se zneužití ze strany dětí
d)	naprosto nesouhlasím, výchova je věcí samotných rodičů

Děkuji za vyplnění dotazníku.

Příloha č. 2
Fotodokumentace tělesného týrání

